

A-1519

INSTITUTE OF TOURISM
INSTYTUT TURYSTYKI
ul. Merliniego 9a. 02-511 Warszawa

PHARE PROGRAMME
TOURISM DEVELOPMENT IN POLAND
ROZWÓJ TURYSTYKI W POLSCE

TURYSTYKA I ŚRODOWISKO

TI / RAPORT MISJI

WORKING PAPER

MATERIAŁ ROBOCZY

A-1519

PROGRAM PHARE "ROZWÓJ TURYSTYKI W POLSCE"

ROZWÓJ PRODUKTU TURYSTYCZNEGO - OPRACOWANIE ROBOCZE NO 4

TURYSTYKA I ŚRODOWISKO

RAPORT MISJI

15 września 1994

autor:

Tom M. Wolters

ecoplan b.v. - environmental consultants

P.O. Box 65, NL-4797 ZH WILLEMSTAD, tel.: 31 1687 2779, fax: 31 1687 2687

Instytut Turystyki, ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa

Podziękowania

Misja ta mogła dojść do skutku dzięki miłej i owocnej współpracy między jednostką zarządzania programem turystyki PHARE oraz wieloma urzędnikami polskich organizacji rządowych i pozarządowych związanych z turystyką, środowiskiem i planowaniem przestrzennym.

Specjalne podziękowania kieruję pod adresem pań Magdy Rzążewskiej-Malińskiej, asystentki d/s programu PHARE, która przygotowała w efektywny i sympatyczny sposób napięty program misji, oraz Marii Jeżewskiej zajmującej się tłumaczeniem, co z pewnością nie należało do zadań łatwych.

SPIS TREŚCI

	strona
PODZIĘKOWANIA	3
WSTĘP	5
0.1 Definicje i skróty	5
0.1.1 Definicje	5
0.1.2 Skróty	5
0.2 Turystyka a stan środowiska	6
0.3 Polityka turystyczna i polityka środowiskowa	6
0.4 Zakres kompetencji	7
0.5 Podejście do problemu	7
0.6 Układ raportu	7
SPOSTRZEŻENIA I WNIOSKI	8
1 Zrównoważony rozwój turystyki (ZRT)	8
1.1 Rząd a zrównoważony rozwój turystyki	8
1.2 Organizacje pozarządowe a zrównoważony rozwój turystyki	9
1.3 ZRT, eko-turystyka i turystyka masowa	10
1.4 Pomiar zrównoważonego rozwoju turystyki	10
1.5 Zalecenia	11
2 Mechanizmy	11
2.1 Mechanizmy nakazowo-kontrolne	11
2.1.1 Prawo i jego wprowadzenie	11
2.1.2 Standardy i dyrektywy	12
2.1.2.1 Rozwój turystyki a ocena ochrony środowiska	13
2.1.2.2 Strefy turystyczne i obszary chronione	14
2.2 Mechanizmy stymulujące	15
2.2.1 Edukacja środowiskowa	15
2.2.1.1 Podnoszenie stanu świadomości	15
2.2.1.2 Szkolenie profesjonalistów w przemyśle turystycznym	16
2.2.2 Tworzenie image'u "zielonej Polski"	17
2.2.2.1 Eko-regiony	17
2.2.2.2 Nadawanie godła "zielony" (atest ekologiczny)	17
2.2.2.3 Adresat : społeczności lokalne : stawanie się "zieloną" społecznością	17
2.2.2.4 Adresat : przemysł turystyczny : stawanie się "zieloną" firmą	18
2.3 Zalecenia	18
3 Rozwiązania instytucjonalne	19
3.1 Spostrzeżenia	19
3.2 Zalecenia	19
MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	20
ANEKSY	21
I Zakres pełnomocnictw	21
II Program misji	23
III Ku równowadze : sektor turystyki	26
IV Określenie problemów strategicznych	29
V Wskaźniki środowiskowe turystyki	31

VI Pojemność turystyczna i rozwój turystyki ekologicznej	35
VII Wyzwanie eko-turystki - Polska	36
VIII Instrumenty interwencji środowiskowej	37

WSTĘP

0.1 DEFINICJE I SKRÓTY

0.1.1 Definicje

Środowisko

W raporcie tym, termin "środowisko" użyto w szerokim znaczeniu, uwzględniającym nie tylko lądy, powietrze, wody, florę i faunę, ale także ludzi, ich wytwory oraz warunki społeczne, gospodarcze, kulturalne i polityczne mające wpływ na ich życie.

Turystyka

Przemysł turystyczny zdefiniowano jako ogół działalności biznesowej bezpośrednio zapewniającej towary i usługi ułatwiające pracę i wypoczynek poza środowiskiem stałego zamieszkania. W tym raporcie oznacza to także, że turystyka obejmuje zajęcia rekreacyjne.

Zrównoważony rozwój turystyki

Zrównoważony rozwój (turystyki) to proces umożliwiający rozwój bez degradacji i uszczuplania bogactw naturalnych, które na ów rozwój (turystyki) pozwalają. Ogólnie rzecz biorąc, osiąga się to albo poprzez gospodarowanie zasobami w taki sposób aby mogły się one odnawiać w tym samym tempie w jaki są zużywane, albo poprzez przestawianie się ze zużywania wolno odnawiających się zasobów na takie, które szybciej się odtwarzają. W takiej sytuacji zasoby naturalne mogą utrzymywać nie tylko współczesne ale również przyszłe pokolenia. [1]

Eko-turystyka

Celowa podróż do obszarów naturalnych w celu zrozumienia kultury i historii naturalnej danego środowiska, z baczeniem aby nie naruszyć integralności ekosystemu przy jednoczesnym tworzeniu możliwości gospodarczych powodujących, że zabezpieczanie bogactw naturalnych będzie korzystne dla miejscowej ludności. (Źródło : Towarzystwo eko-turystyczne)

Oto trzy główne składniki zrównoważonego rozwoju turystyki :

1. Równowaga ekologiczna zapewnia rozwój dający się pogodzić z utrzymaniem koniecznych procesów ekologicznych, różnorodności biologicznej i zasobów biologicznych.
2. Równowaga społeczna i kulturalna zapewnia rozwój zwiększając kontrolę ludzi nad własnym życiem, są zgodne z kulturą i wynikającymi stąd wartościami, podtrzymują i wzmacniają tożsamość społeczną.
3. Równowaga gospodarcza zapewnia ekonomicznie wydajny rozwój oraz takie zarządzanie bogactwami naturalnymi aby mogły one służyć przyszłym pokoleniom.

0.1.2 Skróty

EU	Unia Europejska
CEC-PHARE	Program Pomocy w Restrukturyzacji Gospodarki Polski i Węgier / Komisja Europejska (obecnie w ramach EU)
MOSZNIŁ	Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
OR/OPR	Organizacja rządowa / pozarządowa
OOS	Ocena ochrony środowiska
PMU	Jednostka zarządzania programem
UKFiT	Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki
ZRT	Zrównoważony rozwój turystyki

PT	Pojemność turystyczna
UNEP	Program środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych
WTO	Światowa Organizacja Turystyki
[...]	Materiał źródłowy numer (Materiały źródłowe, strona)

0.2 TURYSTYKA A STAN ŚRODOWISKA

Polskie Stowarzyszenie Turystki opublikowało w roku 1989 swoje stanowisko w sprawie kluczowych zagadnień turystyki w Polsce [2]. Na temat środowiska powiedziano tam co następuje : "... Na powierzchni około 20% wszystkich terenów rekreacyjnych nastąpiła znacząca degradacja, około 20% ludności oddycha bardzo zanieczyszczonym powietrzem, praktycznie we wszystkich polskich uzdrowiskach przekroczono dopuszczalny poziom pyłu, do około 300 polskich jezior spuszczone są nieczystości, w efekcie ponad połowa z nich została poważnie zanieczyszczona, około 250 km niezwykle cennego i intensywnie wykorzystywanego turystycznie wybrzeża Bałtyku nie nadawało się do użytku..... Stan sanitarny dużej części bazy turystycznej jest tragiczny Ochrona najcenniejszych obszarów w zakresie wartości przyrodniczych i krajobrazowych, funkcjonuje wadliwie lub nie istnieje...."

W opracowaniu "Polska - polityka w sferze ochrony i kształtowania środowiska na rok 1993" [2] napisano, że " 11% kraju należy uważać za obszar środowiskowo zagrożony. Jednocześnie, 30% ludności Polski cierpi na niebezpieczne dla zdrowia schorzenia.... Polska jest jednym z krajów najbardziej przyczyniającym się do degradacji środowiska globalnego poprzez emisję dwutlenku węgla, tlenków siarki i azotu, zanieczyszczenia morza Bałtyckiego.... Z drugiej strony, ze względu na swoje położenie geograficzne, Polska odgrywa kluczową rolę w pan-europejskim systemie naturalnych połączeń ze względu na, unikalne w skali europejskiej, posiadanie niezanieczyszczonych środowisk naturalnych obejmujących około 27% powierzchni kraju... Przed Polską stoi nie tylko niezmiernie trudne zadanie dokonania głębokich zmian w polityce gospodarczej ale również konieczność likwidacji trudnych do oszacowania zniszczeń środowiska. Wymóg naprawy niesamowitych zniszczeń środowiska naturalnego oraz obowiązek zachowania bogactw naturalnych dla przyszłych pokoleń sprzyja zasadzie polityki rozwoju ekologicznego, pojmowanego jako zrównoważony rozwój, o mocy jednej z głównych zasad konstytucyjnych "

0.3 POLITYKA TURYSTYCZNA I POLITYKA W SFERZE OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA ŚRODOWISKA

Rozwój zrównoważony (nazywany zwykle w Polsce "ekorozwojem") stanowi podstawę polityki środowiskowej państwa, uchwalonej przez Sejm w maju 1991 [3]. Rozwój zrównoważony zdefiniowano jako osiągnięcie równowagi między warunkami społecznymi, technicznymi i środowiskowymi w procesie rozwoju. Definicji tej brakuje dokładności, natomiast zasady ustalone przez rząd są następujące :

- zapobieganie zatrutowaniu odbywać się będzie według następującej hierarchii : (1) zapobieganie emisji zatruc, (2) wielokrotne użycie materiałów i zasobów naturalnych, (3) neutralizacja występujących już zatruc;
- dokładne wprowadzenie w życie zarządzeń;
- ścisłe przestrzeganie zasady "zatruwający płaci";
- regionalizacja : przekazanie większości uprawnień związanych z ochroną środowiska ciałom administracji lokalnej.

W roku 1993 Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (dalej występujące jako MOŚZNiL) wydało pismo dotyczące środowiska, w którym stwierdzono, że "polityka eko-rozwoju zostanie wprowadzona poprzez wprowadzenie wymogów środowiskowych dotyczących wszelkiej działalności społeczno-ekonomicznej w Polsce, a także przez podniesienie stanu świadomości społecznej w zakresie odpowiedzialności osobistej wszystkich obywateli wobec ochrony środowiska i

jego zasobów w miejscach pracy, zamieszkania czy odpoczynku. Wobec systematycznie zmieniających się warunków wymagania eko-rozwoju będą musiały być włączone do aktualnie tworzonych rozwiązań prawnych i gospodarczych, a także do nowych systemów zarządzania. Efektywna polityka powinna znajdować zastosowanie we wszystkich sektorach życia gospodarczego."

Cele rządu w zakresie rozwoju turystyki oraz ochrony środowiska

Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki (UKFiT) sformułował w 1992 roku wytyczne rozwoju polskiego przemysłu turystycznego [4]. W dokumencie tym wskazano, że turystyka, a także jej związek i wpływ na inne gałęzie gospodarki, musi być powiązana między innymi z ogólną polityką dotyczącą środowiska. Wśród celów związanych z turystyką znajdują się "zarządzanie zasobami naturalnymi, takimi jak kultura, architektura, folklor regionalny, ludzie, osiągnięcia techniczne" W zakresie marketingu i promocji wśród działań do wykonania znajdują się : "połączenie turystyki i niezbędnej ochrony środowiska oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego ... "

Wskazano także na potrzebę współpracy między ministerstwami, zwłaszcza w zakresie ochrony środowiska i blisko związanymi z nią dziedzinami planowania terenów wiejskich i transportu. W szczególności wymieniono następujące wymagania :

(1) zasady rozwoju turystycznego na terenach chronionych, w parkach krajobrazowych, parkach narodowych, itp. (istniejące regulacje są zbyt restrykcyjne), (2) musi zostać wyznaczona maksymalna liczba turystów odwiedzających teren chroniony bez szkody dla niego.

Ostatnio Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów przyjął nowe dyrektywy dotyczące rozwoju turystyki przygotowane przez UKFiT [5]. Do głównych zadań rządu należy : "Przyjęcie ram prawnych dla przemysłu, dotyczących ochrony środowiska, opodatkowania stanowiącego bodźce gospodarcze, standaryzacji usług, itp. zgodnie ze standardami EU". Wśród głównych barier stojących na przeszkodzie realizacji celów rozwojowych turystyki należy wymienić : "brak koordynacji wielu programów związanych z turystyką - budżet, transport, telekomunikacja , ochrona środowiska."

0.4 ZAŁOŻENIA I WARUNKI MISJI

Wobec przedstawionych wyżej problemów, zorganizowano krótką misję poświęconą turystyce i środowisku w ramach programu CEC-PHARE dotyczącego rozwoju turystyki w Polsce (TOURIN I).

Celem dwunastodniowej misji jest określenie działań łączących turystykę i środowisko, włączenie troski o środowisko do procesu rozwoju turystyki tak by stał się on zrównoważony, kroki zmierzające do ograniczenia oraz zapobiegania degradacji środowiska związanego z wykorzystaniem przez turystykę, a także środki mające na celu naprawę szkodliwych skutków wcześniejszego, niewłaściwego podejścia do rozwoju turystyki.

Do zadań konsultanta należy ocena obecnych mechanizmów i zaproponowanie sposobów poprawy w postaci odpowiednich procedur, dyrektyw i instrumentów. (Aneks I)

0.5 PODEJŚCIE DO PROBLEMU

Zasięgnięto konsultacji różnych specjalistów, organizacji rządowych i pozarządowych zajmujących się sprawami turystyki, środowiska i planowania. Studiowano istotne dokumenty i przeprowadzono rozmowy z członkami PMU. Wreszcie, zaprezentowano i przedyskutowano wstępne ustalenia i wnioski z reprezentantami Departamentu Rozwoju Turystyki UKFiT oraz grupą ekspertów PMU.

Wyniki tej dyskusji omówiono z przedstawicielem EU zajmującym się turystyką. Program misji przedstawiono w Aneksie II.

0.6 UKŁAD RAPORTU

Raport ma konstrukcję prezentacji przedstawionej w UKFiT. Ustalenia i wnioski uwzględniają uwagi przedstawione przez UKFiT, przedstawiciela EU i ekspertów PMU. Dotyczą one trzech bloków :

- (a) Polityki zrównoważonego rozwoju turystyki (sposób jej wdrożenia)
- (b) Mechanizmy
- (c) Postanowienia instytucjonalne.

SPOSTRZEŻENIA I WNIOSKI

1 ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ TURYSTYKI (ZRT)

Głównym problemem pojawiającym się w dyskusjach z różnymi organizacjami okazało się efektywne wprowadzenie polityki "eko-rozwoju" (= rozwoju zrównoważonego) w kształcie przyjętym przez rząd polski w 1991 [2].

1.1. RZĄD A ZRT

Spostrzeżenia

Na poziomie państwa, dyskusja na temat tego co stanowi zrównoważony rozwój wciąż znajduje się w fazie początkowej jeśli idzie o turystykę. Częściowo dzieje się tak ponieważ turystyka postrzegana jest jako działalność stosunkowo przyjazna środowisku i jako taka nie zajmuje poczesnego miejsca przy tworzeniu polityki środowiskowej. Z drugiej strony, zagadnienia związane ze środowiskiem nie są aktywnie omawiane w UKFiT, ponieważ ciążą temu brak kompetencji wymaganych w związku z tym zagadnieniem (patrz także 3.1 : Rozwiązania instytucjonalne).

Na poziomie regionalnym podejmowane są pierwsze próby. Dotyczy to w szczególności regionu jezior wschodniej części Polski, nazywanego "eko-regionem Zielone Płuca Polski". Z przyjętej przez rząd inicjatywy Narodowej Fundacji Ochrony Środowiska formułowane są dla tego 'eko-regionu' zintegrowane kierunki polityki rozwoju, np. opracowane z polecenia CEC-PHARE studium "Plan ogólny regionu Wielkich Jezior Mazurskich" [6]. W planie tym zawarto propozycję zakresu pełnomocnictw dla potrzeb badań rozwoju turystyki zmierzających w stronę ZRT.

Zalecenia

Takie konkretne badania na poziomie regionalnym i lokalnym są konieczne aby umożliwić zdefiniowanie zrównoważonej turystyki. Jednakże badania takie winny być przeprowadzone w ramach krajowej polityki ZRT, jako że inicjatywy regionalne i lokalne powiązane są z rozwojem na poziomie krajowym oraz w innych regionach.

Oprócz rozwiązań instytucjonalnych (rozdział 3), dalszy rozwój koncepcji ZRT można promować przez wyraźne włączanie go do planów i programów. Należy tu wymienić szczególnie możliwości oferowane przez programy CEC-PHARE.

Program PHARE - Turystyka

- TOURIN I : Opracowanie planu rozwoju krajowego produktu turystycznego, obecnie na ukończeniu. Środowisko uwzględniono tylko w kategoriach majątku turystyki (podstawowe warunki środowiskowe). Produkty turystyki należy opisywać w kategoriach produktów możliwej turystyki, podkreślając wpływ środowiska oraz wskazywać jak mu zapobiec lub go pomniejszyć. Zasadniczym rezultatem projektu jest "pięć lub więcej jednostek terytorialnych do demonstracji zachowań modelowych." Owe zachowania modelowe dają znakomite możliwości opracowania zasad zrównoważonej turystyki (na poziomie regionalnym i lokalnym).
- TOURIN II : Rozwój turystyki na terenach wiejskich i okolicznych, wyznaczony na rok 1995. Zaleca się włączenie ZRT do zakresu kompetencji programu.

Program PHARE - Środowisko

- Studium Rozwoju Turystyki w Regionie Wielkich Jezior Mazurskich mające na celu rozwój zrównoważonej turystyki.

Program PHARE - Rolnictwo

- Planuje się przeprowadzenie studium na temat agroturystyki. Badania takie powinny być zgodne z podstawowymi zasadami możliwego rozwoju.

Wydaje się, że różne programy PHARE są w ograniczony sposób skoordynowane ze sobą jeśli chodzi o turystykę. UKFiT powinien być centralnym ciałem koordynującym dla takich i podobnych planów i programów sektorowych.

Ponadto, wspomniano Program Polityki i Działania Unii Europejskiej w związku ze środowiskiem i ekorozwojem. W Aneksie III zawarto rozdział tego programu poświęcony ZRT. [7]

Aby wypracować spójną politykę ZRT, UKFiT powinien zaangażować inne ministerstwa związane z turystyką, jako, że ZRT z definicji dotyczy działalności wielu sektorów, a w szczególności ministerstw :

- Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa,
- Transportu i Gospodarki Morskiej,
- Zdrowia i Opieki Społecznej,
- Rolnictwa, oraz
- Kultury i Sztuki.

Nad działalnością taką winien być rozpięty parasol międzyministerialnego ciała zajmującego się zrównoważonym rozwojem, którego funkcjonowanie stanowi obecnie przedmiot prac MOSZNiL, np. w formie pod-komitecie czy grupy roboczej. UKFiT powinien zajmować czołowe miejsce w takim pod-komitecie.

1.2. ORGANIZACJE RZĄDOWE I ZRT

Spostrzeżenia

Odnosi się wrażenie, że organizacje pozarządowe (OPR) zaangażowane w promocję koncepcji ZRT to głównie organizacje pozarządowe zajmujące się środowiskiem.

Instytut na Rzecz Eko-Rozwoju uwzględni w swoim programie jako jeden z tematów turystykę. Niedawno placówka ta przyczyniła się w ciekawy sposób do dyskusji na temat ZRT organizując seminarium poświęcone zrównoważonej turystyce w Polsce - Zielonym Płucem Polski [8]. Podczas tego seminarium określono strategiczne problemy kształtowania turystyki zgodnie z zasadami ekorozwoju. (Aneks IV).

Światowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN) wprowadza w Europie Środkowej i Wschodniej, czyli w krajach do tej pory gospodarki centralnie planowanej, politykę ochrony i ekorozwoju. Celami szczegółowymi na okres 1993-1995 są między innymi, "ocena i przedstawienie zaleceń dotyczących polityki i zarządzania w dziedzinie rolnictwa, leśnictwa i działań turystycznych w związku z ochroną i ekorozwojem." W tym kontekście mówi się, że "turystykę określono jako jedno z potencjalnie największych zagrożeń, ale także możliwość ochrony środowiska." W niedawno stworzonym biurze IUCN w Polsce określono turystykę jako jeden z najważniejszych punktów w programie dotyczącym Polski.

Zalecenia

Dyskusja poświęcona sposobom połączenia idei ekorozwoju z turystyką powinna obejmować wszystkich związanych z turystyką. Obecnie dyskusja ta ma miejsce głównie w MOSZNiL i związanymi z nim agencjami i instytutami, oraz w OPR zajmujących się środowiskiem. Aby to zrównoważyć UKFiT powinien zainicjować dyskusję z OR i OPR zajmujących się turystyką.

W związku z tym trzeba podkreślić, że nie należy zawężać ZRT wyłącznie do środowiska bio-fizycznego, ale trzeba też uwzględnić środowisko społeczno-gospodarcze i społeczno-kulturalne.

1.3. ZRT, EKO-TURYSTYKA I TURYSTYKA MASOWA

Spostrzeżenia

Wydaje się, że istnieje tendencja do postrzegania ZRT w kategoriach eko-turystyki i wyłącznie związanymi z nią formami turystyki przyjaznymi środowisku. Poza pytaniami czy są one rzeczywiście przyjazne środowisku (nadmierne korzystanie także przyniesie degradację środowiska, a nie zawsze mechanizmy zarządzania działają tam gdzie trzeba kontrolować i napominać te tak zwane prośrodowiskowe formy turystyki), należy zdawać sobie sprawę, że eko-turystyka czy "zielona turystyka" to tylko mały fragment rynku turystycznego.

Promocja "zielonej" turystyki stanowi jeden z głównych problemów jakimi zajmuje się UKFiT. OPR, zajmujące się sprawami środowiska koncentrują się na "zielonej" turystyce (eko-turystyce, turystyce wiejskiej, turystyce rolniczej) jako, że te rodzaje turystyki mogą przynieść dodatkowe dochody miejscowej ludności (rolnikom), w ten sposób dając możliwość zachowania np. pół-naturalnych krajobrazów i naturalnych rezerw.

Zalecenia

W tym zawężonym spojrzeniu na ZRT pomija się fakt, że turystyka masowa stanowi najbardziej podstawową część rynku turystycznego. Nawet na obszarach typu "zielone płuca" trzeba rozwiązać problem masowej turystyki. Dlatego też należy zwrócić szczególną uwagę na zachowanie właściwej równowagi między turystyką "zieloną" a turystyką masową.

1.4. POMIAR ZRT

Wskaźniki środowiskowe

Aby utrzymać równowagę sektor turystyki wymaga większej informacji. Dostrzegając to, Komitet d/s Środowiska WTO przyjął w 1993 listę wskaźników [9]. Wskaźniki te mają opisywać przemysł turystyczny a środowisko, wpływ przemysłu na środowisko oraz skutki społecznych i przyrodniczych czynników środowiskowych na koniunkturę tego przemysłu. Lista WTO zawiera wskaźniki zarówno dla samego przemysłu jak i dla rządu, koordynującego i planującego rozwój turystyki i działalności turystycznej.

Chociaż stosowanie wskaźników znajduje się jeszcze w fazie początkowej, to już obecnie znajdują one zastosowanie jako lista kontrolna aspektów do rozważenia w trakcie dyskusji na temat zrównoważonej turystyki, np. Wskaźniki Ostrzegawcze (mające służyć przewidywaniu i zapobieganiu lub ograniczaniu problemów), Wskaźniki Napięć, Wskaźniki Wpływu/Konsekwencji, Wskaźniki Starań/Działań w Zarządzaniu oraz Wskaźniki Wpływu Zarządzania. Krótką listę proponowanych wskaźników przedstawiono w Aneksie V.

Spostrzeżenia

Jak dotąd nie mówi się o wprowadzaniu Wskaźników Środowiskowych ZRT. Dyskusja taka powinna być oparta na ogólnym omówieniu wskaźników zrównoważonej turystyki. Jednostką przewodniczącą powinno być MOSZNiL. Istnieją odpowiednie podstawy wprowadzenia wskaźników środowiskowych, jako że w Polsce zbieranie danych jest dobrze zorganizowane, a ich publikowanie jest normalną praktyką (Turystyka Polska w liczbach, UKFiT, 1994; Roczniki statystyczne, GUS).

Zalecenia

Zaleca się przedyskutowanie wprowadzenia wskaźników środowiskowych turystyki z ciałem międzyministerialnym zajmującym się eko-rozwojem, które wydaje się odpowiednim forum.

1.5. ZALECENIA

W następnej tabeli podano streszczenie sugestii działań przedstawionych w powyższych akapitach.

ZALECANE DZIAŁANIA	ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ TURYSTYKI (ZRT)
UKFiT powinien : • Ustalić platformę dyskusji i koordynacji w sprawie ZRT obejmującą : * poziom Ministerstwa, podkomitetu lub grupy roboczej ciała międzyministerialnego zajmującego się eko-rozwojem * sieć organizacji rządowych i najważniejszych poza-rządowych zaangażowanych w sprawy rozwoju turystyki i środowiska * EU-PHARE • Sformułować koncepcję i strategię ZRT, zapewniając ramy ogólnokrajowe dla rozwoju wszystkich rodzajów turystyki (z turystyką masową włącznie) na poziomie regionalnym i lokalnym • Zapewnić włączenie troski o środowisko w plany i programy (środowisko : nie tylko biofizyczne, ale także społeczno-gospodarcze i społeczno-kulturalne) • Promować regionalne inicjatywy rozwoju zrównoważonej turystyki • Stymulować i koordynować rozprzestrzenianie się informacji i badań dotyczących ZRT • Rozszerzać działania na rzecz ochrony środowiska w UKFiT • Rozważyć wprowadzenie wskaźników środowiskowych ZRT	

2. MECHANIZMY

Można wyróżnić dwa rodzaje mechanizmów możliwych do zastosowania w regulowaniu i kierowaniu turystyką w celu osiągnięcia jej zrównoważonego rozwoju :

- (1) mechanizmy "nakazu i kontroli" ("obowiązkowe"),
- (2) mechanizmy stymulujące ("dobrowolne")

Omówimy oba rodzaje mechanizmów.

2.1 MECHANIZMY NAKAZOWO-KONTROLNE

2.1.1 Prawo i jego wprowadzanie

Spostrzeżenia

Zauważono, że mechanizmy planowania i zarządzania, istotne dla planowania turystyki, funkcjonują prawidłowo. Obecnie, aby skutecznie zaproponować i doprowadzić do realizacji jakiejkolwiek inwestycji, trzeba postępować zgodnie z następującymi normami prawnymi : ustawa o planowaniu przestrzennym ; ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska, prawo budowlane, prawo wodne , a także ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych, oraz wiele innych przepisów. Jednakże, w Polsce trwa obecnie proces reformy prawodawstwa. W przeszłości prawo było zbyt liberalne, stosowano je wobec zarządzeń centralnie planowanej gospodarki. Co więcej, pod rządami komunistycznymi nie istniał skuteczny mechanizm wprowadzania prawa. Wobec przemiany gospodarki nakazowej w gospodarkę rynkową, rewidowane jest, między innymi, prawo dotyczące środowiska, planowania przestrzennego oraz budownictwa. Jedną z najistotniejszych zmian jest decentralizacja. Administracja lokalna zyskuje teraz większą władzę w zakresie prawa i jego egzekwowania.

Państwowy Inspektorat Ochrony Środowiska odpowiada za efektywne wprowadzanie w życie prawa związanego ze środowiskiem. Szacuje się, że z obecną kadram i wyposażeniem Inspektorat jest w stanie skontrolować zaledwie około 2000 największych zakładów przemysłowych rocznie. Dlatego też mają być powołane ciała rządowe w ramach administracji lokalnej, które miałyby kontrolować tysiące małych przedsiębiorstw i warsztatów bardzo szkodliwych dla środowiska. Wspomniany Państwowy Inspektorat opracował zestaw prawnych i organizacyjnych dyrektyw dla takich ciał zajmujących się inspekcją w ramach administracji lokalnej. Inspektorat blisko współpracuje z Inspektorem Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej zajmującym się higieną środowiska [jakość wody (woda do kąpieli, pitna), warunki sanitarne, żywność, itp.] i w związku z tym mającym bezpośredni kontakt z sektorem turystycznym; poza tym uzdrowiska znajdują się pod bezpośrednim nadzorem tego ministerstwa.

Zalecenia

Nie istnieje obecnie wykaz istniejących i proponowanych regulacji prawnych, przepisów i mechanizmów kontrolnych istotnych dla rozwoju turystyki. Jest to jednak konieczne przy wprowadzaniu w życie rządowej polityki dotyczącej ZRT. Dlatego też taka ocena jest potrzebna. Powinna ona pokazać, w szczególności poprzez jednomyślne zastosowanie, w jaki sposób optymalizować rządową skuteczność w planowaniu i zarządzaniu turystyką. Kiedy okaże się to konieczne, większe luki i ograniczenia powinny być usunięte za pomocą prawa i przepisów związanych z tym sektorem. Przeprowadzenie tego zadania ma ogromne znaczenie, jako że regulacje takie wspomagają administrację lokalną, która będzie miała daleko posunięte pełnomocnictwa w zdecentralizowanym planowaniu i zarządzaniu, ale nie ma wcale lub ma bardzo ograniczone możliwości wypełniania tego zadania. Przyczyni się to również do egzekucji prawa.

Najbliższa przyszłość wykaże czy zastosowane ustalenia prawne i organizacyjne, angażujące administrację lokalną (grzywny towarzyszące inspekcji) okażą się skuteczne. Ma to wyjątkowe

znaczenie ponieważ instrumenty prawne są opracowane w celu zapewnienia podstawowej ochrony zdrowia społeczeństwa i środowiska, w szczególności w przypadkach (wysokiego) ryzyka.

2.1.2. Standardy i dyrektywy

Spostrzeżenia

Istnieje dobrze rozwinięty system standardów i dyrektyw. Razem z wymienioną wyżej reformą prawną i związaną z nią organizacyjną (decentralizacja), należy promować nowy, odpowiadający jej zestaw standardów i dyrektyw.

Zalecenia

Wyznaczyć standardy i opracować dyrektywy związane z planowaniem, budową, funkcjonowaniem i kontrolowaniem turystycznej infrastruktury i bazy materialnej.

Standardy techniczne obejmują promocję (pojęcia) zmian strukturalnych i projektów technicznych, które ograniczą negatywny wpływ przemysłu turystycznego na zasoby naturalne i krajobraz. Możliwe jest uzyskanie podobnych informacji dotyczących technicznych standardów, związanych z usytuowaniem, projektowaniem i budownictwem oraz środowiskiem, zapewniających uwzględnianie przez projekty rozwoju turystyki, kultury lokalnej i środowiska naturalnego, przez Światową Organizację Turystyki (WTO) oraz inne duże organizacje turystyczne takie jak ADAC (Niemcy) czy TIAA (Amerykańskie Stowarzyszenie Przemysłu Turystycznego).

W procedurach planowania i zarządzania należy zapewnić skuteczne włączenie poniższych koniecznych instrumentów.

2.1.2.1 Rozwój turystyki a ocena ochrony środowiska

Ocena oddziaływania na środowisko stanowi jedno z podstawowych narzędzi zapobiegania lub zmniejszania szkód w każdym rodzaju ochrony środowiska. Poniżej zostaną omówione dwa zasadnicze instrumenty, jakie mają być stosowane przy rozwijaniu turystyki: pojemność turystyczna (PT) oraz ocena ochrony środowiska (OOS).

Pojemność turystyczna (PT)

Spostrzeżenia

Zauważono, że szacowanie pojemności turystycznej stanowi część normalnego postępowania przy planowaniu (rekreacji) w Polsce. Jednak badania pojemności turystycznej stanowiące składnik planów rozwoju i zarządzania ziemią nie są obowiązkowe i nie wprowadzono dotąd spójnego stanowiska w tej sprawie.

Tymczasem już w roku 1982 UNEP i WTO stwierdziły we wspólnej deklaracji, że "pojemność turystyczna" jest podstawowym warunkiem wstępnym konkretnego ustalenia ilości zwiedzających i stopnia rozwoju jaki może nastąpić bez szkodliwych następstw w przyrodzie i wśród ludzi. Rozwój turystyki proekologicznej wymaga przeprowadzenia badań pojemności turystycznej obejmujących

zwłaszcza miejsca najbardziej wykorzystywane turystycznie oraz uwzględnienia i stosowania poprzez system efektywnego planowania i kontroli funkcjonowania.

Takie badania i przepisy stanowią kamień węgielny dla długoterminowych strategii i planów. Pojemność turystyczna została omówiona w dokumencie UNEP/WTO [10].

PT obejmuje fizyczne, biologiczne, społeczne i percepcyjne aspekty środowiska turystyki. PT kształtuje się różnie w zależności od pory roku, oraz uwarunkowań czasowych, czynników takich jak wzory zachowań turystów, rodzaje występujących urządzeń i sposób zarządzania bazą dynamicznym charakterem środowiska oraz zmieniającym się nastawieniem lokalnej społeczności. Wszystko to sprawia, że dokonanie takich szacunków jest zajęciem skomplikowanym. Dlatego też konieczne są praktyczne wskazówki służące przeprowadzaniu badań nad pojemnością turystyczną.

Diagram w Aneksie VI pokazuje w jaki sposób zastosować pojęcie pojemności turystycznej przy rozważaniu polityki związanej z turystyką, tzn. na wszystkich trzech poziomach tworzenia tej polityki, dokładnych badań, ich zastosowania i kontroli.

Zalecenia

UKFiT powinien promować obowiązkowe włączenie (systematycznych) badań nad PT do programów rozwoju turystyki, upewniając się, że PT w miejscach atrakcyjnych turystycznie odzwierciedla zrównoważone poziomy rozwoju oraz jest odpowiednio kontrolowana i przystosowywana.

Ocena ochrony środowiska (OOS)

Spostrzeżenia

Należy poddać ocenie wpływ proponowanych inwestycji w Polsce od 1985 roku. Ocena taka będzie zwykle zawierać wszystkie aspekty środowiska i powinna dotyczyć wszystkich etapów projektu - budowy, funkcjonowania i możliwej likwidacji. Ocena taka nazywana jest badaniem stanu ochrony środowiska. Rodzaje inwestycji uważanych za najbardziej szkodliwe i z tego powodu wymagają oceny są wyszczególnione w postanowieniu ministerialnym z roku 1990. Dotyczy to także projektów związanych z turystyką, tzn. projektów, które mogą powodować zanieczyszczenie, niszczenie powierzchni ziemi wraz z glebą lub zmiany przeznaczenia obszarów rolniczych i leśnych przekraczających (a) 50 ha na terenach zagrożenia ekologicznego i obszarach szczególnie chronionych, oraz (b) 100 ha w pozostałej części kraju. Obecnie przystosowuje się OOS do wytycznej EU dotyczącej oceny wpływu na środowisko (przygotowano przepisy prawne dotyczące OOS).

Brak formalnej procedury służącej realizacji OOS w Polsce oznacza częstą nieadekwatność podziału kompetencji przy przeprowadzaniu takiej oceny : trudno dociec gdzie sytuacja jest krytyczna a gdzie nie. Zasady przeprowadzania badań wpływu na środowisko wydane przez Instytut Ochrony Środowiska (MOSZNiL i IOS, 1989/90) nie mają mocy prawa. W związku z tym inwestor określa kompetencje przy wstępnej ocenie; szczegółowe warunki oceny wyznaczone są przez ciało rządowe odpowiadające lokalizacji i rodzajowi propozycji, w którym powinny być reprezentowane wszystkie zainteresowane strony z opinią publiczną włącznie. W każdym przypadku badanie przeprowadza odpowiednio wykwalifikowany specjalista [12].

Zalecenia

Oczywiście, UKFiT ma szczególną rolę do odegrania w dalszym opracowaniu OOS, w zakresie wytycznych/ stosunku do OOS inwestycji o charakterze turystycznym, oraz przy uwzględnianiu ekspertyzy turystycznej w procesie przygotowania, kontroli i ocenie badań OOS. Oznacza to również, że wymagane jest szkolenie w zakresie OOS.

Przygotowany dla Polski przez Unię Światową Ochrony Przyrody (IUCN) program uwzględnia stworzenie polskiej szkoły OOS. MOSZNiL organizuje liczne kursy szkoleniowe. Jak dotąd w programach szkoleniowych nie uczestniczą przedstawiciele przemysłu turystycznego (OR i OPR), nie wypracowano także żadnych modułów szkoleniowych dotyczących turystyki [13].

Szczególnie potrzebne są narzędzia i techniki służące analizie i kontroli skutków realizacji projektów związanych z rozwojem turystyki w miejscach historycznych i zabytkowych stanowiące integralną część oceny ochrony środowiska (również kulturalnego).

2.1.2.2 Strefy turystyczne i obszary chronione

Spostrzeżenia

Stosowanie przepisów strefowych stanowi ważną technikę zapewniającą postępowanie zgodne z planami użytkowania ziemi. Przepisy dotyczące podziału na strefy to prawne przepisy dzielące określone obszary w zależności od rodzajów użytkowania ziemi. Przepisy strefowe uwzględniają również szczegółowe standardy rozwojowe m.in. związane z budownictwem i środowiskiem. Taki podział na strefy zawiera poziom makro (krajowy), pośredni (prowincjonalny/regionalny) i poziom lokalny. Badania pojemności turystycznej powinny stanowić podstawę podziału na strefy turystyczne. Podział na strefy uwzględnia jakość środowiska (aspekty zdrowotne : wodę, powietrze, np. w przypadku uzdrowisk) oraz respektuje podatne na zniszczenia środowisko naturalne jak i środowisko antropogeniczne .

Dzielenie na strefy stanowi w Polsce normalnie działanie rutynowe przy planowaniu przestrzennym. W dziedzinie ochrony środowiska niedawno stało się jednym z głównych instrumentów służących ochronie przyrody i krajobrazów. Na poziomie makro dotyczy to Planowego Systemu Wielkich Obszarów Chronionych w Polsce [14,15]. Ów system Zielonych Korytarzy obejmuje około 24% obszaru Polski (planuje się rozszerzenie do 30%) i składa się z parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz terenów chronionych krajobrazów. W systemie tym turystyka została bardzo ograniczona w parkach narodowych i rezerwach przyrody (strefy zwiedzania). Parki krajobrazowe i obszary chronionych krajobrazów są uprzywilejowane ze względu na ich wartość rekreacyjną i wysoki potencjał dla rozwoju turystyki. System ten stworzono jednak z pozycji ochrony ekosystemu, zgodnie z prawodawstwem przyjętym w 1991. Turystyka na terenach chronionych jest teraz ściśle regulowana i stanowi potencjalną barierę dla rozwoju eko-turystyki (Aneks VII).

Zalecenia

Dla zrównoważenia podejścia czysto środowiskowego zaleca się zatem stworzenie z myślą o rozwoju turystyki Planowego Systemu Obszarów Turystycznych, równoważącego wartości turystyczne i środowiskowe. Powinien on odzwierciedlać czynnik przestrzenny krajowego planu rozwoju produktu turystycznego uwzględniając zastrzeżenia środowiskowe. Taki system korytarzy widokowych i atrakcji turystycznych łączy atrakcje takie jak góry, lasy, jeziora i potoki , małe miasta i wsie, dziką przyrodę : wiejską część Polski, oraz ewentualnie szczególne punkty widokowe, niezwykle formacje geologiczne, żywe sceny miejskie, wydarzenia naukowe, a także inne elementy, dbając jednocześnie o różnorodność działań z uwzględnieniem pojemności turystycznej. Jest on także opracowany aby przeciwdziałać nadużywaniu obszarów naturalnych i ich wyczerpywania poprzez przemieszczania turystów w "naturalny sposób", zapewniając im inne miejsce do zwiedzania poza terenami chronionymi. Konieczne jest informowanie turysty o różnych możliwościach (promocja). Promowanie Korytarzy Widokowych i Atrakcji turystycznych przynosi korzyści lokalnej społeczności i regionowi. Z drugiej strony, konieczne są inwestycje służące ochronie i poprawie bazy zasobów , np. podnoszenie atrakcyjności nasadzeń leśnych i restauracji starych budynków w charakterystycznym dla danego terenu stylu.

Powyższa sugestia dotyczy właśnie zrównoważenia rozwoju turystyki i ochrony środowiska. W Założeniach Rozwoju Gospodarki Turystycznej przygotowanych przez UKFiT [5], wymienia się następujące zadania szczegółowe związane z MOSZNiL jako propozycje przyczyniające się do dalszego rozwoju turystyki :

- potrzeby przemysłu turystycznego mają być respektowane w strategiach ochrony środowiska,
- programy rozwoju turystyki mają być respektowane w planowaniu naturalnych obszarów chronionych,
- działania zmierzające do poprawy warunków środowiska naturalnego na obszarach wartościowych turystycznie mają być wspierane przy rozdzielaniu Funduszu Narodowego na rzecz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, oraz Ekofunduszu.

2.2 MECHANIZMY STYMULUJĄCE

Turystyka proekologiczna nie może funkcjonować wyłącznie na bazie decyzji narzuconych przez władzę; prywatna branża turystyczna, a także społeczności lokalne i sami turyści powinni uznawać jej rangę i współpracować przy jej wdrażaniu.. Bez wątplenia można oczekiwać współpracy ze strony sektora turystyki prywatnej. Coraz bardziej widoczna jest świadomość ekologiczna społeczności lokalnych i turystów. Rozważni konsumenci i rządowi decydenci uznają odpowiedzialność za środowisko za warunek konieczny działalności biznesowej. Profesjonaliści pracujący w przemyśle turystycznym na najważniejszych rynkach turystycznych dostrzegają rosnącą wśród konsumentów troskę o środowisko i zdają sobie sprawę z konieczności odpowiedzialnego działania wobec środowiska ,po to aby przyciągnąć turystów i osiągać dochód. Rząd, z UKFIT jako głównym ciałem, winien wykorzystać to jako bodziec przy wspólnych działaniach rządu i przemysłu turystycznego.

Poniżej omówione zostaną najodpowiedniejsze mechanizmy towarzyszące początkowej fazie ZRT w Polsce. Dotyczy to głównie instrumentów związanych z rynkiem. Opracowano je w celu uwrażliwienia jednocześnie producentów i konsumentów na odpowiedzialne wykorzystywanie zasobów naturalnych, unikanie zanieczyszczania i zaśmiecania przez włączanie zewnętrznych kosztów środowiskowych (przez zastosowanie gospodarczych i finansowych środków stymulujących i hamujących, odpowiedzialności cywilnej, itp.) i osiągnięcia "właściwych cen" tak aby towary i usługi przyjazne środowisku nie przegrywały na rynku z zanieczyszczającymi środowisko konkurentami. Bodźce gospodarcze (ulgi podatkowe, nisko oprocentowane kredyty, itp.) nie zostały omówione w tym raporcie. Należy je także rozważyć, ale najpierw wymagają szczegółowego omówienia z innymi ministerstwami (poprzez międzyministerialne ciało zajmujące się eko-rozwojem). W Aneksie VIII podano przegląd tych mechanizmów.

2.2.1. Edukacja proekologiczna

2.2.1.1 Podnoszenie stanu świadomości

Spostrzeżenia

Podstawowym mechanizmem stymulującym jest oczywiście kształcenie wszystkich zaangażowanych w ZRT. Aby można było dokonywać wyborów z uwzględnieniem wiedzy o środowisku, należy tę wiedzę udostępnić. Istnieje wiele technik upowszechniania informacji, np. audio-wizualne (radio, telewizja, video), pisemne (prasa, broszury, ulotki i podręczniki), instruktażowe, oraz spotkania i seminaria. W zwyczajnych praktykach komunikacyjnych najlepiej stosować wiele metod w celu osiągnięcia maksymalnego efektu, ponieważ ich odbiorcy różnią się pod względem możliwości intelektualnych potrzeb i oczekiwań; poza tym każda grupa odbiorców ma określone wymagania. Podczas trwania misji niemożliwe było oszacowanie mechanizmów komunikacyjnych związanych z sektorem turystycznym

Zalecenia

Należy poświęcić wiele uwagi kształceniu turystów, przedstawicieli przemysłu turystycznego i społeczności lokalnej na temat jakości środowiska i jego ochrony jako integralnej części programów turystycznych (świadomość). Jest to ciągły proces edukacyjny i powinien być prowadzony w sposób planowy z zastosowaniem podejści techniki, które najskuteczniej dotrą do docelowych grup.

W rozwijającej się na nowo turystyce należy polepszyć, oprócz świadomości środowiskowej, stan świadomości i zrozumienie turystyki prezentowane przez urzędników państwowych. Gdy władze lokalne nie rozumieją turystyki, trudno będzie uzyskać poparcie rządowe i liczyć na współpracę w tym sektorze. Zrównoważony rozwój turystyki mógłby być włączony do programów szkoleniowych takich jak szkolenie administracji lokalnej prowadzone przez Międzynarodową Unię Administracji Lokalnych (stanowiący część programu CEC-PHARE).

UKFiT powinien podkreślać potrzebę i korzyści wynikające z ZRT i stymulować uwzględnianie konsekwencji takiego postępowania. "Środowisko winno być uwzględnione/mieć wyższą pozycję w planie zajęć profesjonalnego szkolenia w sektorze turystyki. (Patrz następny akapit). Administracja lokalna/regionalna powinna w sposób praktyczny rozwinąć powyższe uwagi na poziomie lokalnym.

* Adresat : sektor prywatny

Sektor prywatny musi być przekonany, że wprowadzenie nowego stanowiska dotyczącego środowiska do struktury zbiorowej nabiera coraz większego znaczenia, jako że konsumenci stają się coraz bardziej wrażliwi na sprawy środowiska, szczególnie że inne rynki europejskie współzawodniczą z rynkiem polskim. W związku z tym dużą rolę mają takie organizacje turystyczne jak Izba Turystyki. Można zwiększać możliwości marketingowe gdyż wzrasta zapotrzebowanie na "zielone" produkty. Poza tym, postępowanie zgodne z poczuciem odpowiedzialności za środowisko (od ograniczania/powtórznego wykorzystywania/ odzyskiwania aż do oszczędzania energii) ma zarówno przyciągnąć turystów jak i utrzymać rentowność (więcej skutecznych operacji).

* Adresat : ludność miejscowa

Ludność miejscowa dostrzega dochody wynikające z aktywnej polityki środowiskowej, co będzie stymulować troskę o środowisko. Skuteczne są lokalne regularne prezentacje poglądów (radio, telewizja, prasa, itp).

* Adresat : turyści

Ponadto informacja o miejscach zwiedzanych przez turystów powinna być dostępna : wiadomości o atrakcjach, zapleczu i usługach. Na tych terenach turystycznych, gdzie turyści nie stanowią ludności miejscowej, informacja ta powinna obejmować wiadomości na temat miejscowych obyczajów, przyjętych form zachowań społecznych, sposobów zachowania w miejscach kultu religijnego oraz wiele innych spraw istotnych przy okazywaniu szacunku dla miejscowych wartości i obyczajów. Techniki komunikacyjne obejmują broszury, wycieczki z przewodnikiem, centra informacji turystycznej, centra edukacyjne, wystawy i ekspozycje, kontakty nieformalne.

2.2.1.2 Szkolenie profesjonalistów w przemyśle turystycznym

Spostrzeżenia

W celu osiągnięcia pożądanego rozwoju i zarządzania eko-turystyką konieczne jest odpowiednie i dokładne szkolenie osób pracujących w turystyce. Edukacja i trening pracowników turystyki wymaga różnych podejść. Trening można zorganizować poprzez placówki prowadzące szkolenie turystyczne, jako trening w miejscu pracy i krótkie kursy.

Pierwszy dokument roboczy przygotowany przez CEC-PHARE na temat edukacji i szkolenia [16] wskazuje, że ostatnie plany i propozycje wypracowane przez UKFiT i pojedyncze uczelnie są wciąż bardzo słabe w dziedzinie szkolenia na temat środowiska. Również propozycje podane w powyższej pracy, służące wzmocnieniu systemu UKFiT (tzn zasadnicze szkoły zawodowe, technika, kursy pomaturalne i studia wyższe) nie zawierają strukturalnego składnika środowiskowego.

Zalecenia

Proponuje się zrewidowanie bieżących propozycji ulepszenia programu kształcenia zawodowego i szkolenia dla turystyki (VET) i uwzględnienie kwestii środowiska w sferach wymagających podjęcia działań wyszczególnionych w powyższym dokumencie: "Szkolenie nauczycieli", "Szkolenie kadry", "Ochrona zasobów naturalnych", oraz "Rozwijanie środowiska".

2.2.2 Tworzenie image'u zielonej Polski

Spostrzeżenia

Polska promuje swój potencjał turystyczny jako "Zielona Polska". Jednak, jak stwierdzono w akapicie 0.2 obecny obraz Polski na arenie międzynarodowej jest daleki od "zielonego". Takie inicjatywy jak eko-regiony, "Zielone Płuca" mogą polepszyć ten stan. Innymi instrumentami są hasła "zielony" oraz nagrody specjalne za inicjatywy świadczące o wrażliwości na sprawy środowiska.

Zalecenia

Oczekuje się, że budowanie image'u Zielonej Polski i związane z tym mechanizmy (omówione poniżej) jako instrument związany z rynkiem będzie stymulować wprowadzenie ZRT.

2.2.2.1 Eko-regiony

Zaleca się dalsze zgodne działanie przemysłu turystycznego na terenie eko-regionu Zielone Płuca, co może stać się projektem pilotażowym. Jeśli się powiedzie, model taki mógłby być zastosowany również w innych regionach Polski. Jednocześnie należy unikać poświęcania nadmiernej uwagi temu jednemu regionowi. Może się to skończyć stworzeniem wrażenia, że tylko północno-wschodnia Polska jest czysta. O ile w przypadku zielonych płuc kładzie się nacisk na jakość środowiska, o tyle także w innych regionach można będzie promować poprawę jakości środowiska. W promocji tej można wykorzystać wspomniane wcześniej wskaźniki środowiskowe.

2.2.2.2 Nadawanie godła "zielony" (atest ekologiczny)

Zaobserwowano, że polski przemysł turystyczny zaczął stosować już określenie "zielony" aby wykorzystać "zieloną euforię" konsumentów zarzucając ich produktami określanymi jako bezpieczne dla środowiska czy przyjazne środowisku (np "eko-turystyka"). Może to doprowadzić do efektu odwrotnego, i określenie "zielony marketing" zacznie oznaczać "brudny", czyli stanie się synonimem karygodnej komercjalizacji rosnącej troski o środowisko konsumentów. [W przemyśle turystycznym utrata wiarygodności jest niekorzystna]. Dlatego też posługiwanie się etykietą "zielony" w przemyśle turystycznym, zarówno prywatnym jak i państwowym, musi być koniecznie obwarowane odpowiednimi przepisami. Odpowiednie zaświadczenie mogłoby być wydawane przez rząd (UKFiT), najważniejsze OPR zajmujące się środowiskiem i organizacje z nimi stowarzyszone, lub fundację stworzoną dla tego celu przez rząd i/lub organizacje pozarządowe zajmujące się środowiskiem. Certyfikat taki powinien obejmować cały wachlarz infrastruktury turystycznej, zaplecza i produktów.

Wprowadzając nagrody za wysoki poziom, wyróżni się inicjatywy, które najbardziej przyczyniły się do osiągnięcia harmonii między turystą, środowiskiem i miejscową ludnością.

2.2.2.3 Adresat : społeczności lokalne: stawanie się "zieloną" społecznością

Władze lokalne, wspólnie z przemysłem turystycznym, regionalnymi oddziałami turystycznymi i innymi lokalnymi placówkami przy współpracy miejscowej ludności, powinny przewodniczyć w formułowaniu i promocji złożonej polityki harmonijnego rozwoju turystyki na poziomie lokalnym. Osiągnięcia, w kategoriach spełniania standardów międzynarodowych, posłużą promocji. Postępy mogą być mierzone wskaźnikami środowiskowymi. Jako przykład służyć może tak zwany Europejski Program

Niebieskiej Flagi: certyfikat (wydany i podlegający kontroli fundacji) wskazujący, że woda do pływania spełnia najwyższe standardy. Ważną rolę mogą odegrać projekty pilotażowe.

2.2.2.4 Adresat : przemysł turystyczny: stawanie się "zieloną" firmą

Organizacje zajmujące się biznesem turystycznym powinny wypracować Zasady Zarządzania Środowiskiem, które powinny być przyjęte/ potwierdzone przez pojedyncze firmy. Zasady takie obejmować powinny trzy główne wymiary świadomości proekologicznej : tj. ograniczać, wielokrotnie używać i odzyskiwać. (w literaturze anglojęzycznej 3 R: reduce, reuse, recycle). W dziedzinie tej istnieje już wiele inicjatyw zaproponowanych przez wiele (międzynarodowych) organizacji, np. firmy hotelarskie, organizatorów wycieczek, itp., które można by zastosować w Polsce. Informacja ta mogłaby łatwo stać się dostępna poprzez organizacje takie jak wymienione wcześniej WTO, TIAA (USA) i ADAC (Niemcy).

Pojedyncze firmy winny dokonywać kontroli stanu środowiska, określać stan wyczerpania bogactw naturalnych oraz wpływ na środowisko, łącznie ze stymulacją wykorzystania lokalnych materiałów, pożywienia, itp. Kontrole środowiskowe powinny nie tylko sprawdzać stan równowagi środowiska, ale również przewidywać problemy związane ze środowiskiem jakie mogą pojawić się w przyszłości. Powinno się udostępnić przedsiębiorcom modele kontroli środowiska oraz prowadzić dla nich szkolenia w tej dziedzinie.

2.3 ZALECENIA

W poniższej tabeli przedstawiono streszczenie propozycji przedstawionych w powyższych akapitach.

ZALECANE DZIAŁANIA	MECHANIZMY OSIĄGNIĘCIA ZRT
UKFIT powinien: W dziedzinie mechanizmów nakazowo-kontrolnych - Ocenić ustawy prawne, przepisy i mechanizmy kontrolne oraz promować ich zgodne stosowanie - Wypracować standardy i zalecenia dotyczące ZRT - Promować obowiązkowe włączanie systematycznych badań nad pojemnością turystyczną (PT) oraz związanych z nimi programów podziałów strefowych w rozwoju turystyki - Rozwinać system korytarzy widokowych i atrakcji turystycznych jako inicjatywę równoważną dla systemu zielonych korytarzy (MOSZNIŁ) W dziedzinie mechanizmów stymulujących - Stymulować stały proces edukacyjny związany z turystyką i środowiskiem, zgodnie z określonym programem, skierowany do przemysłu turystycznego, turystów i miejscowej ludności, z naciskiem na kształcenie profesjonalistów w przemyśle turystycznym (rządowym i pozarządowym) - Promować budowanie image'u zielonej Polski przez, między innymi: - Zielone godła: certyfikaty i nagrody - Projekty demonstracyjne, np. w eko-regionie Zielone Płuca Polski	

3 ROZWIĄZANIA INSTYTUCJONALNE

3.1 SPOSTRZEŻENIA

Dotychczas zalecano rozwiązania wymagające podjęcia kroków instytucjonalnych. Ich podstawą jest występowanie UKFiT jako równorzędnego partnera innych ministerstw oraz organizacji rządowych i pozarządowych zaangażowanych w dyskusje dotyczące środowiska i eko-rozwoju. Obecnie UKFiT dysponuje bardzo ograniczonymi materiałami dotyczącymi problematyki środowiska. W dodatku materiały te nie są uporządkowane.

3.2 ZALECENIA

Powinna zostać utworzona komórka zajmująca się środowiskiem w ramach UKFiT, składająca się co najmniej z koordynatora. Koordynator taki powinien, między innymi,

stanowić łącznik :

między innymi ministerstwami i organizacjami międzynarodowymi

promować i koordynować:

- politykę i strategię ZRT
- tworzenie wspólnej platformy ZRT
- tworzenie sieci organizacji rządowych i pozarządowych
- plany i programy pilotażowe
- badania
- szkolenie
- przydzielanie godła 'zielony'

wspomagać:

niższych urzędników rządowych w celu opracowania strategii turystycznych łącznie z polityką ochronną

zapewnić wymagania techniczne, łącznie z:

- formatowaniem programów, projektów, badań , tak aby uwzględniały troskę o środowisko
- oceną jakości elementów środowiskowych w planach, propozycjach, itp.

ZALECANE DZIAŁANIA	KROKI INSTYTUCJONALNE DO OSIĄGNIĘCIA ZRT
UKFiT powinien: • Powołać komórkę d/s środowiska w ramach UKFiT jako centrum problematyki proekologicznej w rozwoju turystyki.	

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

- [1] Sustainable tourism development; guide for local planners
Rozwój zrównoważonej turystyki : przewodnik dla lokalnych planistów
WTO, Madryt, 1993
- [2] Polska, polityka środowiskowa na rok 1993
MOSZNiL, Warszawa, 1993
- [3] Krajowa polityka środowiskowa Polski
MOSZNiL, Warszawa, 1991
- [4] Polska gospodarka turystyczna
UKFiT, Warszawa, 1992
- [5] Założenia rozwoju gospodarki turystycznej
UKFiT, Warszawa, 1994
- [6] Great Mazurian Lakes Region - Masterplan, phase 2
Plan ogólny regionu Wielkich Jezior Mazurskich, faza 2
Program PHARE/Conwiconsult, 1992
- [7] W stronę eko-rozwoju, program polityki i działania Wspólnoty Europejskiej w związku ze środowiskiem i eko-rozwojem, tom II, Bruksela, 1992
- [8] Seminarium polsko - brytyjskie "Problemy rozwoju turystyki proekologicznej w Polsce" ; studium zielonych płuc Polski", Instytut na Rzecz Eko-Rozwoju, Boards Authority - Norwich (Wielka Brytania), Urząd Wojewódzki w Olsztynie, Stare Jabłonki, 6-9 września 1993
- [9] Zbieranie podstawowych danych i techniki : raport o wskaźnikach środowiska, WTO, Komitet Środowiska, Madryt, kwiecień 1993
- [10] Pojemność turystyczna (autor : Tom M.Wolters/Ecoplan)
Dokument techniczny, UNEP/Biuro przemysłu, Paryż, 1991
- [11] Turystyka i środowisko, dokument podstawowy (autor : Tom M.Wolters / Ecoplan), Dokument techniczny, WTO / Komitet Środowiskowy, Haga 1990
- [12] Polski system OOS i wymagania stawiane przez EWG,
Biuletyn No 2, Komisja Oceny Ochrony Środowiska, Gdańsk 1993
- [13] Szkolenie na temat oceny ochrony środowiska w Polsce,
Biuletyn No 3, Komisja Oceny Ochrony Środowiska, Gdańsk, 1993
- [14] Środowisko w Polsce, problemy i rozwiązania, Maciej Nowicki, przewodniczący Ecofund, MOSZNiL, Warszawa, 1992/Kluwer Academic Publishers, 1993
- [15] Polska Mapa Ochrony Przyrody
Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa, 1993
- [16] Wyzwanie eko-turystyki - zastosowanie i perspektywy wdrożenia w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Rosji / Polska
Zbigniew Karpowicz, koordynator programu wschodnioeuropejskiego UNEP, Cambridge (Wielka Brytania), 1994
- [17] System profesjonalnego nauczania i szkolenia zawodowego dla celów turystyki w PolsceKształcenie i szkolenie - opracowanie robocze no 1, David Airey, program turystyki CEC-PHARE, Warszawa, 1993

Poza wymienionymi, przejrano liczne dokumenty PHARE i inne.

ANEKSY

ANEKS I ZAKRES PEŁNOMOCNICTW

PROGRAM CEC-PHARE ROZWOJU TURYSTYKI W POLSCE
WZMOCNIENIE INSTYTUCJONALNE - PROGRAM SZEŚCIOMIESIĘCZNY
1 STYCZNIA - 30 CZERWCA 1994

ZAKRES PEŁNOMOCNICTW

1. Podstawy i cele programu

Program CEC-PHARE Rozwoju Turystyki w Polsce rozpoczęto 1 stycznia 1993, znajduje się on obecnie w drugim i ostatnim roku trwania. Główne jego elementy to:

- instytucjonalne wzmocnienie instytucji zajmujących się turystyką, łącznie z ramami prawno-finansowymi i stworzeniem polityki działania;
- rozwój produktu turystycznego, łącznie z przygotowaniem, uruchomieniem i zarządzaniem projektów, które mają być realizowane przez specjalistów/wyspecjalizowane firmy;
- marketing turystyczny, również łącznie z przygotowaniem, uruchomieniem i zarządzaniem projektów, które mają być realizowane przez specjalistów/wyspecjalizowane firmy; oraz
- całościowe zarządzanie i kontrola wprowadzania programu, z uwzględnieniem koordynacji z innymi instytucjami oraz innymi ofiarodawcami i kontrolą funduszy.

Program CEC-PHARE Rozwoju Turystyki W Polsce to polski program rządowy realizowany z pomocą finansową i techniczną Komisji Wspólnoty Europejskiej. Celem programu jest wsparcie sektora turystycznego w Polsce we wchodzeniu w nowe warunki rynkowe. Zgodnie z memorandum finansowym podpisanym między Komisją Wspólnot Europejskich (CEC) i rządem polskim aspekty środowiskowe znajdują się w centrum uwagi.

2. Zakres planowanej działalności w ramach projektu

Planuje się obecnie podjęcie działań związanych z turystyką i środowiskiem, włączeniem troski o środowisko w proces rozwoju turystyki aby stała się ona zrównoważona, środkami ograniczania lub zapobiegania degradacji środowiska związanej z korzystaniem z turystyki, oraz środkami naprawy szkodliwych efektów wynikających z niewłaściwego podejścia do rozwoju turystyki.

W celu udzielenia wsparcia i rady planowana jest krótka misja wstępna przeprowadzona przez eksperta. Poprowadzenie misji zaproponowano panu Tomowi Wolters'owi z Holandii. Zadaniem jego będzie ocena obecnych mechanizmów (instytucjonalnych i prawnych) oraz zaproponowanie sposobów poprawy w postaci odpowiednich procedur, wskazówek i instrumentów, takich jak Wskaźniki Środowiskowe, Ocena Wpływu na Środowisko (EIA), Pojemność Turystyczna, Podział na Strefy, itp.

3. Miejsce realizacji projektu: Warszawa, okazjonalne podróże po Polsce.

4. Uczestniczące instytucje: UKFiT, Warszawa.

5. Czas realizacji: lipiec-sierpień 1994; dokładne daty zostaną ustalone.

6. Przygotowanie raportu: Ekspert powinien przedłożyć zwięzły raport zawierający spostrzeżenia i zalecenia.

Spostrzeżenia i zalecenia powinny być przedyskutowane z urzędnikami Departamentu Rozwoju Turystyki UKFiT.

Raport ma być napisany po angielsku, a wersja końcowa powinna być przedłożona przed opuszczeniem Polski lub przesłana faxem lub pocztą stronie umawiającej się w ciągu trzech dni po zakończeniu pobytu w Polsce (c/o Instytut Turystyki, ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa, Fax no (48.22) 48 85 61).

7. Strona umawiająca się i jej obowiązki.

Stroną umawiającą się będzie firma THR Consultants z Barcelony. Strona umawiająca się zapewni transport w Polsce dla eksperta oraz w miarę potrzeby pokryje koszty tłumaczenia

ANEKS II PROGRAM MISJI

**TOM WOLTERS - CZASOWY EKSPERT DO SPRAW
TURYSTYKI I ŚRODOWISKA
PROGRAM WARSZAWSKI 16 - 26 SIERPIEŃ 1994**

przygotowała Magda Rzażewska-Malińska
Asystentka programu PHARE

DZIEŃ	GODZINA	Z KIM	GDZIE
16.08		Program PHARE, Rozwój Turystyki w Polsce - zespół ekspertów	Instytut Turystyki ul.Merliniego 9a
17.08	9.30	Instytut Ochrony Środowiska Dyrektor Radziejowski	ul.Krucza 5/11 pokój 118 tel: 625 10 05 wew.25
	12.00	UKFiT, Fundacja TOURIN Dyrektor Pan Fijałkowski	ul.Świętokrzyska 12 pokój 1132 tel: 273726
*	13.00	UKFiT, Departament Rozwoju Turystyki Dyrektor Pani M. Napiórkowska	ul.Świętokrzyska 12 tel: 277173
	15.00	Instytut Turystyki Dr H. Legienis	ul.Merliniego 9a
18.08	9.00	UKFiT, Dyrektor Naczelny Pan R.Kępiński	ul.Świętokrzyska 12 tel: 276552
*	10.15	Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa; Departament Polityki Ekologicznej Dyrektor Więckowski	ul.Wawelska 52/54 pokój 261, 2-gie piętro tel: 250001 wew. 796
*	13.00	Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej Pani Łopatek Dyrektor Jedliński	ul. Miodowa 15 tel: 31 34 41

19.08	9.00	Program PHARE Ochrony Środowiska Dr Coulson, Pan Weisse	ul.Wawelska 52/54 pokój 144, piętro 1 tel: 250001 wew. 628
	• 10.30	Zarząd Parków Narodowych Dyrektor Kapuściński	ul.Wawelska 52/54 pokój 339 , piętro 3 tel: 251493, 254337
	• 13.00	Urząd Wojewódzki, Departament Planowania Przestrzennego Dyrektor Kolipiński	Pl. Bankowy 3/5 Budynek Urzędu Wojewódzkiego Sektor B, piętro 2 pokój 247 tel:695 64 45/46
22.08	10.00	Krajowa Fundacja Ochrony Środowiska Pan Metler, Pani L.Staniewska	ul.Krzywickiego 9 pokój 6010, piętro 6
	• 11.30	Instytut na Rzecz Eko-Rozwoju Pani Kamieniecka, Pani L.Staniewska	ul.Krzywickiego 9 tel: 252558, pokój 7017, piętro 7
	• 13.00	Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Pani Fortini-Morawska Pani L.Staniewska	ul. Krzywickiego 9 tel: 254041 wew.317 pokój 5028, piętro 5
	15.00	IUCN Pani Tederko Pani L.Staniewska	ul. Narbutta 40/21 tel:493491
23.08	9.00	Program PHARE Ochrony Środowiska - Pan Bruinsma	ul.Wawelska 52/54 pokój 144, piętro 1 tel: 250001 wew. 628
	11.30	Instytut Turystyki, Oddział Bydgoszcz Dr Romana Przybyszewska-Gudelis	Instytut Turystyki ul.Merliniego 9a
24.08		Program PHARE Rozwoju Turystyki w Polsce Zespół ekspertów	Instytut Turystyki ul.Merliniego 9a

25.08 *	9.30	UKFIT, Departament Rozwoju Turystyki Dyrektor Napiórkowska J.Kuryłek P.Gleeson L.Theuns L.Staniewska	ul.Świętokrzyska 12
	14.00	Prezentacja: Wstępne spostrzeżenia i wnioski + dyskusja Program PHARE Rozwoju Turystyki w Polsce David Airey - Eksperti do spraw szkolenia	Instytut Turystyki ul. Merliniego 9a
26.08	8.30	Delegacja CEC, Warszawa Pani Yvonne Kent	Instytut Turystyki CEC tel: 625 07 70
	11.45	Odłot, Lotnisko Warszawa	

*) Potrzebny tłumacz

ANEKS III KU RÓWNOWADZE [7]

4.5 Sektor turystyczny

Turystyka stanowi ważny element życia społecznego i gospodarczego społeczeństwa. Odzwierciedla istotne dążenia jednostki do odczuwania zadowolenia z poznawania nowych miejsc i kultur a także korzystania z odpoczynku z dala od domu czy pracy. Posiada także wartość ekonomiczną dla wielu regionów i miast zamieszkiwanych przez daną społeczność, a także przyczynia się do spójności gospodarczej i społecznej regionów peryferyjnych. Turystyka stanowi dobry przykład fundamentalnego związku między rozwojem gospodarczym a środowiskiem, ze wszystkimi towarzyszącymi korzyściami, napięciami i potencjalnymi konfliktami. Turystyka, o ile dobrze planowana i zarządzana, a również rozwój regionalny i ochrona środowiska idą ze sobą w parze. Szacunek dla przyrody i środowiska, szczególnie w strefach nadmorskich i na obszarach górskich, może przyczynić się do rentowności i długowieczności turystyki.

We Wspólnocie Europejskiej turystyka reprezentuje 5.5% GDP, około 5% dochodów eksportowych i 6% wszystkich miejsc pracy, z ponad siedmioma milionami prac pełnoetatowych. Kraje wspólnoty różnią się pod względem rozwoju sektora turystycznego. W ciągu ostatniej dekady działalność turystyczna wzrosła o około 14% wykorzystanych miejsc noclegowych. Znacznie większy wzrost nastąpił w krajach Europy południowej. W regionach alpejskich z usług turystycznych korzysta już około 50 milionów ludzi rocznie. Wraz ze wzrostem poziomu dochodów i odpoczynku oczekuje się też większego wzrostu turystyki. Skutki takiego zjawiska będą odczuwalne w całej Europie, szczególnie w strefach nadmorskich i górskich, region śródziemnomorski będzie miał tu duży udział. Wzrost dochodów będzie napędzał organizowanie kolejnych wyjazdów wakacyjnych, które choć krótkie, będą dotyczyły miejsc o wysokiej jakości środowiska.

Basen Morza Śródziemnomorskiego jest miejscem zawierania 35% międzynarodowych transakcji turystycznych i stanowi główny obszar turystyczny w skali światowej. Zgodnie z Niebieskim Planem UNEP⁽¹⁾, liczba turystów w regionie śródziemnomorskim może wzrosnąć do 380-760 milionów rocznie w roku 2025, w zależności od tempa wzrostu gospodarczego. Wzrost ten towarzyszy spodziewanym zmianom demograficznym w tym rejonie. Z tej liczby 160 milionów turystów w roku 2000 i 260 milionów w roku 2025 odwiedzi tereny wybrzeża śródziemnomorskiego, dla porównania w roku 1984 było ich 55 milionów, a około 100 milionów w roku 1990. Szacunki Światowej Organizacji Turystyki potwierdzają przewidywania Niebieskiego Planu. Oba źródła wskazują, że do 90% jakiegokolwiek wzrostu dotyczyć będzie krajów członkowskich Wspólnoty tego regionu. Wzrost taki wymagać będzie podwojenia ilości miejsc noclegowych tylko do roku 2000; ilość nieczystości stałych i płynnych może się więcej niż potroić do roku 2025.

Tego rodzaju rozwój wpłynie zasadniczo na stan środowiska, stanowić będzie obciążenie dla świata roślin i zwierząt, transportu, terenów nadmorskich i górskich, zasobów energii i wody oraz urządzeń do uzdatniania wody, szczególnie w okresach szczytu sezonu turystycznego. Szczególnie poważne problemy staną przed strefami nadmorskimi.

Ogólne cele środowiskowe, także o charakterze długoterminowym, bezpośrednio związane z turystyką (inne niż związane ze standardami dotyczącymi poziomu hałasu, jakości wody i powietrza) trudno jest zdefiniować, ponieważ turystyka może wywierać zarówno pozytywny jak i negatywny wpływ na środowisko, co więcej wyraźnie zależy od wyboru pojedynczych konsumentów. Wpływ turystyki zależy bardzo od jej rodzaju, zachowania turystów oraz jakości usług turystycznych. Większość napięć jakim podlega środowisko pochodzi z masowej turystyki na terenach nadmorskich i górskich, prawdopodobnie wzrosną one w ciągu najbliższych dziesięcioleci. Dlatego też na obszarach nadmorskich i górskich koniecznością będzie rozwinięcie krajowych i regionalnych zintegrowanych planów zarządzania.

(1) Plan działania w regionie śródziemnomorskim

W strategiach tych elementami bezpośrednio związanymi ze wzajemnym oddziaływaniem turystyki i środowiska będą: kontrola wykorzystania ziemi, wyznaczenie dokładnych przepisów regulujących budownictwo, a także walka z nielegalną zabudową, zarządzanie indywidualnym ruchem turystycznym na obszarach turystycznych, urozmaicenie turystyki, surowe wprowadzenie i egzekwowanie przepisów dotyczących standardów środowiskowych hałasu, wody pitnej, kąpielowej, ścieków i emisji gazów (łącznie z emisją na terenach stanowiących zaplecze rejonów turystycznych), tworzenie stref buforowych wokół terenów bagiennych i wydmych, większe rozproszenie letnich wyjazdów, uświadamianie i kształcenie ludności miejscowej i turystów, a także kształcenie i profesjonalne szkolenie zarządzających tymi terenami.

Realizacja tych strategii zależeć będzie w znacznym stopniu od środków podejmowanych przez władze lokalne i regionalne, oraz przemysł turystyczny. Plan Działań Społecznych Wspomagających Turystykę opublikowany przez Komisję⁽¹⁾ wymienia szereg konkretnych środków opracowanych w celu łączenia ochrony środowiska z rozwojem turystyki, np

- inwentaryzacja zasobów turystycznych kraju członkowskiego;
- wzmocnienie nierównomiernego rozkładu wyjazdów turystycznych zapobiegającego ich nasileniu;
- praktyczne przewodniki po przemyśle turystycznym i projektach pilotażowych w turystyce środowiskowej;
- poprawa zachowania turystów;
- wymiana informacji i doświadczeń w zarządzaniu zwiedzającymi;
- nagrody środowiskowe.

Konieczne jest postrzeganie rozwoju turystyki przez pryzmat zrównoważenia. Turystyka, o ile właściwie planowana i kontrolowana, może iść w parze z rozwojem regionalnym i ochroną środowiska. Ostatnie przykłady, w rodzaju plagi alg w Adriatyku, która przyniosła szkody w wysokości 1.5 miliarda ECU poniesione przez turystykę i rybołówstwo w roku 1990, wyraźnie wskazują, że środowisko stanowi bardzo ważne źródło zasobów gospodarczych, wymagających właściwego zarządzania i ochrony. Turystyka ekologiczna, oparta na szacunku dla przyrody i środowiska, może przyczynić się pozytywnie do powodzenia przemysłu turystycznego jako takiego, ale także okolicznych regionów oraz spójności gospodarczej i społecznej terenów peryferyjnych.

Tabela 5 daje przegląd elementów strategii wobec turystyki, wskazując instrumenty, które należy rozwinąć w odpowiednich ramach czasowych oraz wykonawców tych działań i ich adresatów.

Tabela 5 : TURYSTYKA				
ZAGADNIENIA	KROKI DO 2000 r.	INSTRUMENTY	RAMY CZASOWE	WYKONAWCY
Rodzaj turystyki	• Lepsze zarządzanie turystyką masową • Krajowe i regionalne zintegrowane plany zarządzania obszarami nadmorskimi i góorskimi	- lepsza kontrola wykorzystania ziemi - dokładne przepisy określające warunki nowej zabudowy - zarządzanie napływem i odpływem turystów z terenów turystycznych - kierowanie zwiedzającymi; wymiana doświadczeń - modele pilotujące eko-turystyką - ściśle wprowadzanie standardów środowiskowych dotyczących hałasu, wody pitnej, kąpielowej, oczyszczania ścieków i emisji gazów - tworzenie stref buforowych wokół terenów zagrożonych	- od 1993 - j.w - j.w 1992-1993 - j.w realizowane - od 1993	- LAs - LAs - MS + LAs - j.w - j.w MS+LAs+EC - MS + Las
Zachowanie turystów	• Budowanie świadomości środowiskowej	- rozwój i promocja właściwego zachowania - kampanie multimedialne i konferencje	1993-1995 - j.w	MS+LAs+ Przemysł turystyczny + EC

(1) COM (91) 97 z 24 kwietnia 1991

Jakość usług turystycznych	• Liberalizacja transportu lotniczego i autobusowego, sieć TGV	- europejska polityka transportowa i krajowa polityka transportowa	od 1993	EC + MS
	• Wzrost kosztów korzystania z samochodów osobowych i promocja alternatywnych środków transportu	- bodźce ekonomiczne, np. podatek od emisji CO ₂ /zużycia energii oraz opłaty drogowe i popularyzowanie transportu publicznego	1993 od 1993	EC + MS MS + EC
	• Wydłużenie sezonu wakacyjnego	- współpraca i wymiana informacji	przed 1998	MS + EC + Przemysł Turystyczny
	• Zróżnicowanie form turystyki (włączenie turystyki wiejskiej i kulturowej)	- plan krajowy i plany regionalne - Europejska Fundacja Rozwoju Regionalnego - europejski plan działań turystycznych - Europejski Komitet Doradczy d/s Turystyki	przed 1995 j.w j.w j.w	LAAs+MS+EC LAAs+MS+EC LAAs+MS+EC LAAs+MS+EC
	• Promocja nowych form turystyki uwzględniających środowisko	- broszury - profesjonalne szkolenie - projekty pilotażowe - profesjonalne szkolenie oraz edukacyjna wymiana najlepszych wdrożeń	od 1993 j.w j.w j.w	Przemysł+LAAs j.w j.w MS+LAAs+EC + Przemysł
	• Uważny wybór form zakwaterowania			
	• Budzenie świadomości środowiskowej wśród ludzi zarządzających terenami turystycznymi			
	• Budowanie świadomości środowiskowej wśród ludności miejscowej i prowadzących usługi turystycznej			

ANEKS IV

OKREŚLANIE PROBLEMÓW STRATEGICZNYCH [8]

Instytut na Rzecz Eko-Rozwoju

Problemy Rozwoju Eko-Turystyki w Polsce
Omówienie koncepcji Zielonych Płuc Polski
Polsko-Brytyjskie Seminarium
Stare Jabłonki, 6-9 września 1993

OKREŚLANIE PROBLEMÓW STRATEGICZNYCH
W KSZTAŁTOWANIU TURYSTYKI ZGODNIE Z
ZASADAMI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1. Jaka powinna być rola państwa w promocji i rozwoju zrównoważonej turystyki? Do jakiego stopnia państwo powinno interweniować w okresie transformacji gospodarki polskiej, oraz jakimi instrumentami prawnymi i gospodarczymi powinno dysponować aby zachęcać do stosowania pożądanych form turystyki wykorzystujących środowiska naturalne i kulturalne?
2. Jakie mechanizmy międzyministerialne powinny być zastosowane przy wprowadzaniu polityki środowiskowej państwa w związku z turystyką? Które ministerstwa powinny uczestniczyć w rozwoju eko-turystyki i w jaki sposób powinny to robić?
3. W jaki sposób należy opracowywać programy edukacyjne i działalność organizacji aby gwarantowały one efektywne pro-ekologiczne szkolenie ogólne i profesjonalne, łącznie z przygotowaniem pracowników branży turystycznej?
4. W jaki sposób należy kształtować świadomość społeczną by podkreślić potrzebę kierunków ekologicznych w ramach gospodarki turystycznej i stworzyć potrzebę uczestnictwa w turystyce zrównoważonej? Jakie kroki powinny zostać podjęte w celu przełamania potencjalnych barier w wyobrażeniach na ten temat? W jaki sposób należy promować Polskę jako kraj z potencjałem sprzyjającym rozwojowi eko-turystyki?
5. Jaka powinna być rola społeczeństwa w rozwoju eko-turystyki? Czy jego rola powinna być ograniczona do tworzenia warunków rozwoju tej formy turystyki (budowa infrastruktury technicznej, utrzymanie środowiska, stworzenie listy zalet rekreacyjnych danego terenu, przygotowanie bazy danych na temat określonej społeczności, itp), czy też powinna również obejmować bezpośrednio usługi turystyczne (np zarządzanie hotelami, restauracjami, itp)?
6. Jakie instrumenty, szczególnie prawne i ekonomiczne, powinny być zastosowane w celu zainteresowania władz lokalnych wprowadzeniem rozwoju zrównoważonego, łącznie z eko-turystyką jako siłą napędzającą rozwój?
7. Jaki powinien być zakres wiedzy dotyczącej celów i reguł ustalania wytycznych dla zrównoważonego rozwoju lokalnego, z uwzględnieniem tworzenia scenerii dla rozwoju eko-turystyki, dostarczanych społeczności lokalnej? Jak należy przekazywać wiedzę i ewentualnie doświadczenie w tej dziedzinie władzom lokalnym? Czy konieczne jest organizowanie tego typu szkoleń dla społeczności lokalnych?
8. W jaki sposób można zagwarantować społeczności właściwą ocenę warunków lokalnych dla rozwoju eko-turystyki? W jaki sposób można zapewnić określenie barier związanych z rozwojem lokalnym stojących przed tą formą turystyki?
9. Jakie jest ogólny potencjał oraz bariery rozwojowe związane z agro-turystyką, i jaką formę przybierają ich formy przestrzenne? Jaka jest rola warunków społecznych i kulturalnych w rozwoju

agro-turystyki? Do jakiego stopnia stworzenie podaży w agro-turystyce pociągnie za sobą popyt wraz z potrzebami przyspieszenia rozwoju obszarów wiejskich?

10. Jakie istnieją praktyczne możliwości wprowadzania różnorodnych form agro-turystyki? Jakie regulacje prawne ograniczają, czy nawet uniemożliwiają, wprowadzenie pewnych modeli?

11. Jak powinna wyglądać zinstytucjonalizowana sieć promocji i usług możliwej turystyki? Czy należy wyodrębnić w niej sieć usług agro-turystycznych?

12. Jakie należy zastosować mechanizmy kontrolne związane ze spontanicznymi procesami w turystyce w celu zagwarantowania, że procesy te nie będą stały w sprzeczności z zasadami ekoturystyki?

13. Co stanowi główną barierę uniemożliwiającą pogodzenie i całkowite zintegrowanie interesów turystyki i funkcji środowiskowych i pozaśrodowiskowych (rekreacja i edukacja) ochrony środowiska? W jaki sposób należy stworzyć mechanizmy gwarantujące pro-ekologiczne sprzężenie zwrotne pomiędzy rozwojem turystyki i ochroną środowiska, szczególnie na obszarach chronionych?

ANEKS V WSKAŹNIKI ŚRODOWISKOWE TURYSTYKI [9]

Tablica 1 : Krótka lista wskaźników proponowanych do zastosowania ogólnokrajowego

Wskaźnik	Znaczenie dla polityki	Logistyka	Uwagi
A. Obszar chroniony (% terytorium kraju) - podklasyfikacja dotycząca poziomu ochrony - podklasyfikacja dotycząca dozwolonego wykorzystania	Wskaźnik porównawczy, ograniczenia celów różnorodności biologicznej Agendy 21/IUCN Środki hierarchizacji bogactw	Dostępny indeks IUCN. Dane zgłoszone przez większość rządów do agencji ONZ. Wymagane opracowanie klasyfikacji i standardów.	Być może trzeba będzie wskazać związek z innymi wskaźnikami dotyczącymi ochrony, poziomu egzekwowania by uzyskać właściwą informację na temat prowadzonej polityki.
B. Zagrożone tereny (narażony obszar) - wskaźnik pośrednictwa = zagrożone gatunki	Zagrożone gatunki podstawą ostatecznego wpływu na różnorodność biologiczną.	Dostępny przez większość organizacji rządowych (CITES, WWF, IUCN). Zróżnicowane poziomy wiedzy i klasyfikacji.	Mierzy efekty obciążenia opierając się na danych z turystyki. Nie zawsze określa odpowiednią wartość terenu nie uznanego za chroniony, ale ekologicznie lub estetycznie istotny.
C. Ochrona kultury - % zagadnień kultury narodowej pod ochroną - ilość (%) chronionych obiektów kultury	Pomiar dostrzegania wartości kultury i działania mającego je chronić.	Klasyfikacja zagadnień kultury jest nowa. Z początku dane mogą być trudno osiągalne. Każdy kraj stosuje inne klasy typu turystyka kulturowa, wiejska.	może odpowiadać mniejszym lub jednolitym krajom w przeciwieństwie do większych łączących wiele odrębnych społeczności kulturowych.
D. Intensywność podróżowania (ilość podróży krajowych i zagranicznych na osobę).	Pomiar poziomu podróżowania - stąd potencjalny wpływ, czy potencjalny odzew na zmiany środowiskowe/ kulturowe.	Dane o podróżach międzynarodowych łatwo dostępne na granicach większości państw. Dane krajowe trudniej osiągalne ale zbierane przez wiele większych państw - gdzie może to być bardziej znaczące.	Łatwo dostępne w krótkim czasie, o znaczeniu porównawczym dla większości państw. Potrzebne zastanowienie nad standardową definicją turystyki, podróży (patrz standard WTO).

E. Intensywność wykorzystania (wiele komplementarnych pomiarów) 1. Ilość miejsc zaklasyfikowanych jako atrakcyjne ze względu na poziom wykorzystania, obciążenia lub degradacji. 2. Procent terenów zaklasyfikowanych przez UNESCO jako obciążone. 3. Koncentracja (procent podający określone cechy przyrody lub typy cech). 4. Procent turystów odwiedzających pięć głównych miejsc określanych jako najatrakcyjniejsze.	Pomiar najważniejszych obecnych i potencjalnych obciążeń i problemów.	Zależać będzie od pewnych standardowych form identyfikacji atrakcyjnych punktów - poczynając od wymienionych przez UNESCO i dodatkowych. Wiele informacji będzie pochodzić z samych tych miejsc - dlatego ogranicza się do wskaźników dotyczących atrakcji turystycznych.	Ogranicza się do zastosowania w skali lokalnej pomiaru obciążenia obszarów uznanych za najważniejsze i najatrakcyjniejsze.
F. Podstawowa konsumpcja zasobów: a. woda b. energia (wyraża zużycie na turystę, łóżko lub noc) c. paliwo (na przejazd samochodowy lub przelot)	Wskaźnik może być porównany z wykorzystaniem zasobów przez ludność lokalną lub inne państwa, albo na przestrzeni czasu.	Większość krajów zbiera dane takie na poziomie krajowym, często nie przekraczając sektora turystycznego, szczególnie w turystyce krajowej. Problem w wydzieleniu zużycia paliwa i powiązaniu z dojazdem do określonych miejsc/ państw.	Ponieważ podróż lotnicza stanowi ważny składnik całego zużycia energii w tym sektorze, należy zwrócić uwagę na indeks całkowitego (międzynarodowego?) zużycia na turystę (albo na linię lotniczą?)
G. Stosunek turystów do stałych mieszkańców : a. rocznie (turyści/mieszkańcy) b. okres szczytowy (turyści/mieszkańcy)	Stosować z E1 by wyjaśnić prawidłowość i kierunek obciążenia systemu.	Statystyki normalnie prowadzone w większości krajów. Wskaźnik może nie mieć dużego znaczenia dla większości krajów - dlatego stosować porównywalną statystykę miejsc docelowych / atrakcji turystycznych.	Może być głównym wskaźnikiem obciążenia społecznego - i ważnym wskaźnikiem potencjalnych problemów społecznych i środowiskowych.
H. Wpływ zdrowotny / społeczny a. % turystów winnych / ofiar zgłoszonych przestępstw. b. % turystów zapadających na zgłoszone choroby kontaktowe c. ogólny wskaźnik zdrowia (WHO).	Kluczowy wskaźnik zagrożenia społecznego. Różne elementy (choroby, przestępstwa) mogą być lepszymi wskaźnikami konkretnych napięć (AIDS, choroby przewodu pokarmowego, kradzieże)	Dane mogą być zawodne i nie zebrane aktualnie w odpowiedniej formie - ale pewne aktualne są dostępne przez WHO i regionalne organizacje współpracujące (np. PAHO), oraz Interpol, UNESCO i UNDP.	Czy wskaźnik ten mierzy różne standardy społeczne / higieniczne lub rzeczywiste napięcia ?

I. Własność obywateli innych państw lub mieszkających poza krajem : procent bazy turystycznej należącej do obywateli innych państw lub mieszkających poza krajem.	Związany z kontrolą inwestycji i ogólnego wpływu ludzi z poza kraju.	Łatwo dostępne w krajowych agencjach inwestycyjnych, gdzie są zbierane.	Może wskazywać poziomy wpływ środków z zagranicy przeznaczonych na rozwój, lub odzwierciedlać politykę rządu w sprawie takich inwestycji.
J. Indeks stabilności politycznej (UNDP).	Główny wskaźnik społeczny dotyczący ryzyka związanego z produktem i turystą. Znaczący wpływ bezpośredni na rynek. Może być stosowany z H podając podróży przybliżony wskaźnik ryzyka.	Dostępny bezpośrednio ze źródeł UNDP.	Podczas gdy wskaźnik ryzyka przyjmie wartość dodatnią, wiele krajów może być dotkniętych wpływem konfliktów rozgrywających się gdzie indziej (np. niższy poziom turystyki w związku z konfliktem na Bliskim Wschodzie). Kontrowersyjny wskaźnik polityczny.
K. Standardy środowiskowe : a. % domów czy hoteli z wodą pitną. b. % osiedli miejskich i nadmorskich obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków (% zanieczyszczeń spuszczanych do rzek i mórz) c. % plaż spełniających normy niebieskiej flagi lub jej odpowiednika.	Bezpośredni pomiar wpływu na środowisko i skutków oczyszczania czy ograniczania odpadów.	Dostępny w większości odpowiednich krajowych ciał rządowych - jako wkład w UNDP. Dostępne dane odnośnie plaż europejskich i wielu innych krajów. Potrzeba standaryzacji środków i konstruowania raportów. Poza tym ustalić minimalny poziom pomiaru, warunki spełnione x dni w roku (ilość dni w sezonie, kiedy plaża powinna być zamknięta).	W większości przypadków wykorzystuje istniejące dane. Bezpośrednio zgodny z pomiarami lokalnymi.
M. Wykorzystanie infrastruktury : a. ścieki i woda b. transport (drogi, lotniska, porty) c. zasoby energii	Pomiar obciążenia systemu infrastruktury.	Dane łatwo dostępne dla lotnisk i portów, trudno dla dróg transportowych z wyjątkiem miejsc atrakcyjnych turystycznie.	Odpowiedni wskaźnik dla małych krajów z ograniczoną liczbą przejść granicznych. Może być trudny do powiązania z innymi częściami infrastruktury bezpośrednio związanymi z turystyką.

N. Zatrudnienie w turystyce : a. stosunek miejsc pracy tworzonych w turystyce do miejsc pracy w innych gałęziach przemysłu b. stosunek miejsc pracy w zarządzaniu do miejsc pracy w usługach c. procent ludności lokalnej zatrudnionej w przemyśle turystycznym na każdym poziomie	Wskaźnik pokazuje następstwa turystyki w zakresie tworzenia miejsc pracy. Ponadto pokazuje potencjalne efekty społeczne związane z zaangażowaniem ludności w pracę w ważnych sektorach.	Duże prawdopodobieństwo uzyskania danych krajowych z informacji przesyłanych do ILO, UNDP. Może zaistnieć potrzeba poszukiwania danych z sektora turystycznego.	
O. Planowanie środowiskowe a. istnienie spójnej krajowej strategii środowiskowej - elementy składowe : strategia eko-turystyki, strategia obszarów chronionych b. przyjęcie ogólnokrajowego sposobu postępowania wobec organizatorów turystyki i turystów	Wskaźnik poziomu zainteresowania rządu ochroną kluczowych wartości turystycznych i środowiskowych.	Łatwo dostępne - z czasem może zaistnieć potrzeba dodatkowego opracowania by odczytać treść i miarę skuteczności wprowadzania tego wskaźnika	
P. Proces przeglądu środowiska a. istnienie uprawnionego procesu OOS stosowanego wobec wszystkich projektów b. poziom korzystania z zasobów/ stosowanie tego procesu w większych przedsięwzięciach turystycznych c. miara efektywności procedury przeglądu	Główny wskaźnik zainteresowania przyszłym wpływem na środowisko i społeczeństwo.	Łatwo ustalić istnienie procesu. Rozwinięcie zaakceptowanych pomiarów skuteczności będzie średnio długim procesem, ograniczonym do standardów związanych z zastosowaniem OOS w turystyce i/lub innych projektach oraz udowodnienia postępów.	Faktograficzne oceny efektywności procedur OOS są rzadkie - istnienie procesu niekoniecznie oznacza rzeczywisty wpływ czy wykonanie.
Q. Przecieki z wymiany walut obcych : procent wymiany dewiz pochodzących z turystyki zagranicznej przekazywanych poza kraj (w przeciwieństwie do dewiz pozostałych w kraju w formie zakupów, płac, zysków, itp.)	Pomiar zysku netto z turystyki międzynarodowej powracającego do odwiedzanego kraju.	Dostępny za pośrednictwem większości (szczególnie tych lepiej rozwiniętych) rządów jako część statystyki dotyczącej wymiany walut i handlu, problem stanowią wyjazdy grupowe i wyjazdy do wielu krajów oraz tranzyt.	Ogranicza się do zrównoważenia środowiskowego / gospodarczego.

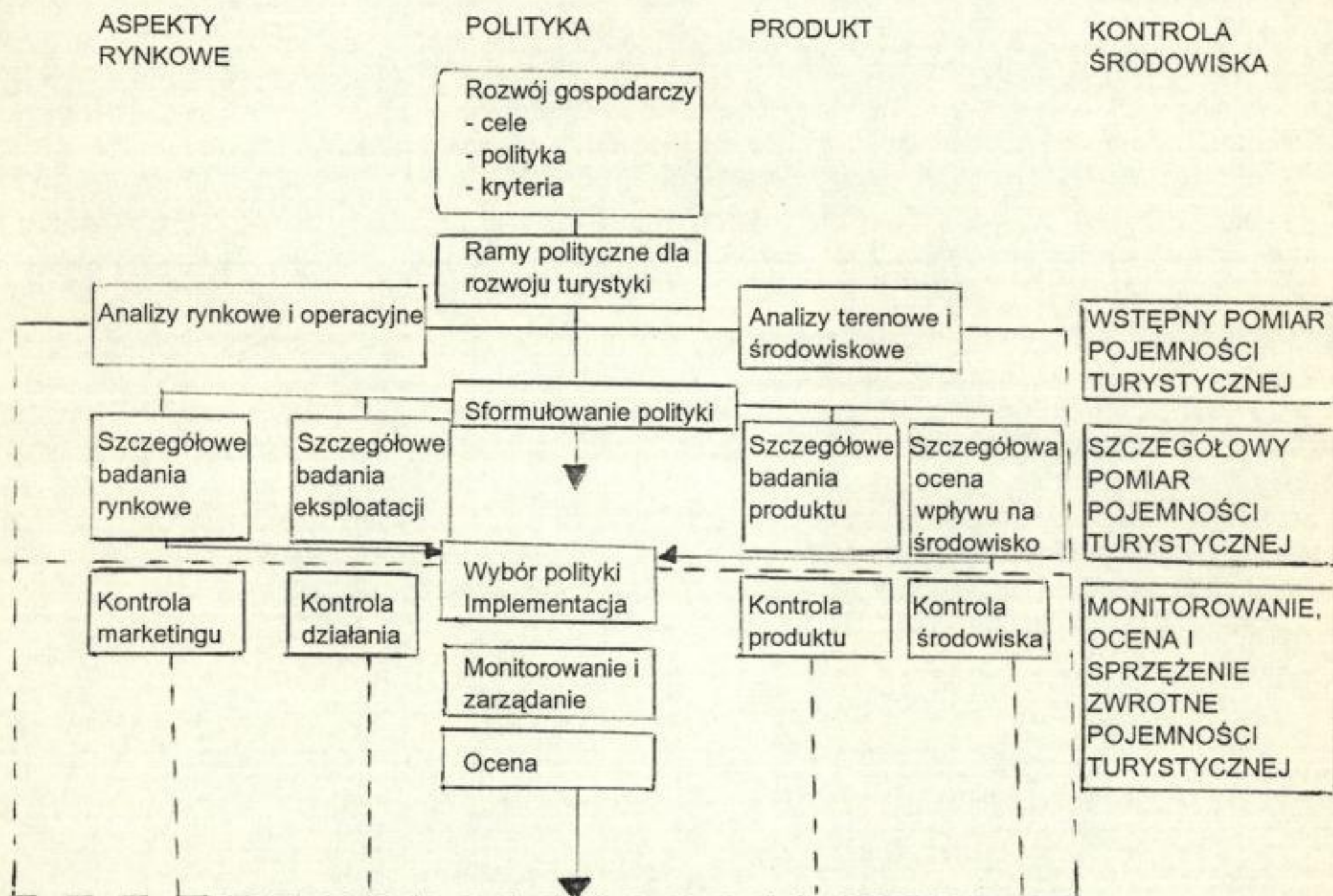
Tablica 2 : Krótka lista proponowanych wskaźników dotyczących atrakcji turystycznych / miejscowych

Wskaźnik	Znaczenie dla polityki	Logistyka	Uwagi
A. Indeks atrakcyjności (opisany wyżej) - pojedyncze wskaźniki składowe podano niżej	Zasadniczy wskaźnik poglądowy.	Konieczny rozwój standardowego procesu pomiaru oraz uzgodnionych kryteriów.	
B. Indeks obciążenia miejscowego (opisany wyżej)	Zasadniczy wskaźnik poglądowy.	Wymagane monitorowanie danego miejsca - dane niedostępne, chyba, że stanowią część procesu zarządzania terenem.	Patrz wyżej - część dotycząca indeksów pochodnych.
C. Ochrona terenu : a. poziom ochrony terenu (indeks IUCN) b. % terenu do użytku zwiedzających c. % wzmocnionego terenu	Pokazuje podstawowy stan terenu i poziomu planowanej ochrony.	Wymagany spis dotyczący terenu.	Łatwo dostępne te dotyczące terenów oficjalnie uznanych i zarządzanych, np. przez UNESCO.
D. Obszary zagrożone : czy teren uznany jest za zagrożony lub obciążony? Czy teren stanowi unikalny ekosystem lub zamieszkiwany jest przez rzadkie gatunki.	Kategoryzacja terenu.	Posługiwać się liczbami porządkowymi w oparciu o listę terenów zagrożonych IUCN.	Łatwo dostępne odnośnie terenów umieszczonych na liście WWF/IUCN. Potrzeba standaryzacji pomiarów i definicji związanych z terenem.
E. Intensywność wykorzystania : ilość zwiedzających - ilość zwiedzających w skali roku - liczby dotyczące dni szczytu/poszczególnych miesięcy	Podstawowe pomiary poziomów wykorzystania.	Chętnie zbierane na miejscu na terenach podlegających kontroli. Tereny niezarządzane (plaże publiczne, popularne miejsca typu Lourdes, Niagara, Oberammergau, Montego Bay) mogą wymagać zbierania dodatkowych danych. Potrzeba ujednolicenia definicji zwiedzającego, sposobów zbierania danych.	Kluczowa zmienna definiująca atrakcje turystyczne.

K. Wykorzystanie pojemności infrastruktury : - ścieki - woda - transport (lotniczy/ drogowy)	Wskaźnik ten ma największe znaczenie na terenach rozwiniętych, ale może wskazać pojawiające się obciążenia zaplecza na mniej rozwiniętych terenach.	Bezpośrednio dostępny w lokalnych ośrodkach władzy lub zarządzania	Wymagać będzie badań na miejscu.
L. Istnienie zintegrowanego terenu/ strategia zarządzania turystyką / składniki środowiskowe.	Wskaźnik poziomu zainteresowania środowiskiem częścią procesu rozwoju turystyki.	Bezpośrednio dostępny w lokalnych ośrodkach władzy lub zarządzania. Jakość instrumentu politycznego może się różnić, wskaźnik ten może pomóc ustanowić normy.	Kluczowy wskaźnik zgodności ogólnych zasad z innymi czynnikami.
M. Istnienie spójnego procesu nadzoru środowiska la dalszego rozwoju terenu.	Razem ze wskaźnikiem L miara zainteresowania dla wpływu turystyki na środowisko.	Bezpośrednio dostępny w lokalnych ośrodkach władzy. Jakość instrumentu polityki może się różnić, wskaźnik ten może pomóc ustanowić normy.	Centralny element w całościowym planowaniu środowiskowym - ale poszczególne przypadki mogą się różnić.
N. Koszty : a. koszty zarządzania b. koszty ograniczenia szkód c. a i b jako procent szacunkowych potrzeb zachowania równowagi.	Wskaźnik poziomu wpływu oraz reakcji zarządzających.	Bezpośrednio dostępne u zarządzających ośrodkami. Mogą być trudno osiągalne w przypadku ośrodków bez normalnego zarządzania lub dostępu instancji kontrolnych.	Wspomagać będzie zarządzanie ośrodka przez jakieś ciało.
O. Środowiska szczególnie ważne : czy na danym terenie lub obszarach sąsiadujących żyją zagrożone gatunki roślin lub zwierząt?	Element indeksu wrażliwości.		Przyczynia się do stworzenia światowego wykazu zagrożonych gatunków. Stanowi łącznik z działalnością WWF/IUCN i UNEP.

ANEKS VI POJEMNOŚĆ TURYSTYCZNA I ROZWÓJ EKO-TURYSTYKI [11]

Pojemność turystyczna i rozwój ekoturystyki

ANEKS VII WYZWANIE EKO-TURYSTYKI / POLSKA [16]Polska

Takie określenia jak łagodna, zielona, zrównoważona turystyka nie mają dokładnych odpowiedników; pojęcie eko-turystyki w tym kraju najlepiej oddaje zastosowanie dwóch pojęć, tzn. turystyka naturalna i turystyka krajobrazowa. Organizacją obu tych form turystyki zajmuje się Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) i zgodnie z rozporządzeniem prawnym zaangażowani w to są wyłącznie wykwalifikowani instruktorzy i przewodnicy, co w wielu przypadkach uniemożliwia prowadzenie takiej działalności bezpośrednio przez pracowników PA. Prawdopodobnie stanowi to barierę dla rozwoju działalności eko-turystycznej. W ciągu ostatnich lat nastąpiły zmiany w organizacji obu form turystyki polegające na wprowadzeniu szerszej oferty atrakcji turystycznych (wyspecjalizowane atrakcje przyrodnicze i produkty wiejskie) ale opartej wciąż na tej samej podstawowej infrastrukturze. Nie istnieje osobny system opracowywania, tworzenia i służenia eko-turystyce jako takiej, nie istnieją też instytucje wspomagające ją. Niektóre PA usiłowały promować wartości edukacyjne eko-turystyki lecz bez wsparcia ze strony rządu; tam gdzie odnosi się sukcesy (np. wycieczki, których celem jest obserwacja ptaków na bagnach Biebrzy) organizacją prawną zajmuje się sektor prywatny ale parki nie odnoszą korzyści finansowych. Nie ma bodźców ekonomicznych zachęcających do inwestowania w eko-turystykę, brak obniżonych podatków na produkty ekologiczne, zdrową żywność czy infrastrukturę związaną z oczyszczaniem czy stanem sanitarnym. Co do VAT-u, ulgi dotyczą turystów zagranicznych przybywających w grupach mniejszych niż dziesięcioosobowe. Istnieją dowody zainteresowania społeczności lokalnych tą koncepcją, tu jednak występuje potrzeba specjalnego szkolenia. Niektóre Centra Usług Rozwoju Rolnictwa rozpoczęły organizowanie szkoleń w dziedzinie turystyki wiejskiej, ale oprócz pewnej pomocy finansowej ze strony administracji lokalnej, działalność ta jest niedoinwestowana. Łatwiej uzyskać fundusze dla inicjatyw prywatnych niż dla PA, chociaż w zależności od poziomu bezrobocia w danym regionie można uzyskać pewne środki, jednak przeznaczone na eko-turystykę nie w sposób bezpośredni. Oficjalnie nie ma inwestycji zagranicznych w turystykę wiejską i eko-turystykę z wyjątkiem tworzenia pól golfowych. Pewne inwestycje obcego kapitału mają miejsce poprzez polskie trzecie strony, z czego wynika niekontrolowane zniszczenie środowiska i co jest tematem specjalnego raportu Instytutu na Rzecz Eko-Rozwoju. Obecnie, ogólny stosunek do turystyki cechuje niski stopień profesjonalizmu i chęć zysku, wykorzystujące niski poziom instytucjonalnej koordynacji, brak szkolenia i wiedzy, oraz niższa jakość turystycznej bazy noclegowej. Nie prowadzi się całościowej kampanii reklamowej, nie istnieje centralny spis miejsc noclegowych, nie ma też wiedzy na temat potencjalnego rynku klientów. Ten specjalny rodzaj turystyki, według istniejących agencji, ma bardzo ograniczony zasięg, wymaga więcej pracy, nakłady są tu mniej efektywne, wymagana jest obecność dobrze wykształconych pracowników, pojawiają się bardziej wymagający klienci, i w rezultacie jest on mniej atrakcyjny z ekonomicznego punktu widzenia. Wśród społeczności lokalnych istnieje przekonanie, że ten rodzaj działalności zawsze będzie tylko dodatkowym źródłem dochodów. Podsumowując, powszechnym odczuciem jest, że eko-turystyka nie powinna być nadmiernie promowana jako, że jej udział w całym rynku turystycznym najprawdopodobniej ograniczać się będzie do zagranicznych turystów i obejmować będzie bardzo małą część całego rynku turystycznego.

ANEKS VIII INSTRUMENTY INTERWENCJI ŚRODOWISKOWEJ [6]

ŚRODKI POLITYKI ŚRODOWISKOWEJ		
Przepisy administracyjne	Instrumenty ekonomiczne	Informacja/motywacja
<i>Formy zakazów</i> <i>Certyfikaty</i> • potwierdzenia • rejestracja <i>Zalecenia</i> • wymogi technologiczne • standardy emisji • systemy kontyngentowania <i>Sankcje</i> • kary pieniężne • więzienie • konfiskata • wycofanie pozwolenia	<i>Opłaty</i> • opłaty odprowadzane • opłaty użytkownika • podatki od produktu • opłaty administracyjne • zróżnicowane podatki <i>Subsydia</i> • granty • korzystne kredyty • ulgi podatkowe <i>Systemy refundowania wkładu</i> • przedmioty do powtórnego użytku • dysponowanie majątkiem <i>Tworzenie rynku</i> • handel emisyjny • interwencja rynkowa • ubezpieczenie od odpowiedzialności <i>Bodźce wykonawcze</i> • opłaty za nie stosowanie się • obligacje wykonawcze	<i>Informacja</i> • kształcenie • budowanie świadomości • informacja publiczna • godła eko • kontrole eko <i>Wskazania środowiskowe</i> • technologia • ochrona zasobów <i>Uzgodnienia</i> • 'dobrowolne' ugody • osiągnięcie akceptacji <i>Ogłoszenia o zamiarach</i>

BIBLIOTEKA IT
A. Biernacki Prac
Naukowo-Badawczych